

Αρχική σελίδα>Τα δικαιώματά σας>Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα

Κύπρος

Περισσότερες εθνικές πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα θα βρείτε σε έναν από τους παρακάτω συνδέσμους:

1. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε επίπεδο κράτους μέλους
2. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ), της ολοκληρωμένης πρόληψης και του ελέγχου της ρύπανσης (ΟΠΕΡ) / της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές, πρόσβαση σε πληροφορίες και οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη (ΟΠΕ)
3. Άλλοι σχετικοί κανόνες για τις προσφυγές, τα ένδικα μέσα και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα

Τελευταία επικαιροποίηση: 26/07/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται το εκάστοτε κράτος μέλος. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες ή τα στοιχεία που περιλαμβάνονται ή για τα οποία γίνεται λόγος στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε επίπεδο κράτους μέλους

1.1. Έννομη τάξη – πηγές περιβαλλοντικού δικαίου

Όπως φαίνεται αμέσως πιο κάτω (1.1.2), το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960 συντάχθηκε πριν την ευρύτερη αναγνώριση των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων, κι ως εκ τούτου το Σύνταγμα δεν αποτέλεσε άμεση πηγή περιβαλλοντικού δικαίου. Παρά ταύτα, τόσο κατά την αποικιοκρατική περίοδο, όσο μετά την ανεξαρτησία, θεσπίστηκε νομοθεσία που αφορούσε σε πτυχές του περιβάλλοντος, όπως είναι η προστασία των δασών, των ποταμών και των ακτών.

Αναφορές στο περιβάλλον, ως ολιστικής έννοιας, που απαιτεί προστασία, ξεκίνησαν να εμφανίζονται στη νομοθεσία αφότου η Κύπρος προσχώρησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004, στο πλαίσιο των Οδηγιών της Ε.Ε. για την προστασία της φύσης ('Nature Directives') και σε άλλες σχετικές διατάξεις.

Επομένως, θα ήταν δίκαιο να λεχθεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση παρείχε την πιο σημαντική πηγή περιβαλλοντικού δικαίου. Η Σύμβαση του Ώρχους και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ) συνιστούν επίσης εν δυνάμει πηγές δικαίου για τα περιβαλλοντικά δικαιώματα, οι οποίες εντούτοις δεν έχουν αξιοποιηθεί ευρέως μέχρι στιγμής.

Πρώιμες προσπάθειες εισαγωγής της προστασίας του περιβάλλοντος στην κυπριακή νομολογία έγιναν στα τέλη της δεκαετίας του 1990, διακόπηκαν όμως απότομα και για πολλά χρόνια, για λόγους που επεξηγούνται πιο κάτω στην παράγραφο 1.1.2. Κατά συνέπεια, η νομολογία που αναπτύχθηκε από τα κυπριακά δικαστήρια ήταν άμεση μεν, αλλά πολύ περιορισμένη πηγή περιβαλλοντικού δικαίου, εξού και η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) σε θέματα περιβάλλοντος σπανίως αναφέρεται ή χρησιμοποιείται.

1) Γενική εισαγωγή στο σύστημα για την προστασία του περιβάλλοντος και τα δικονομικά δικαιώματα των προσώπων [φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα, μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ)] στη συγκεκριμένη εθνική έννομη τάξη

Η υφιστάμενη περιβαλλοντική νομοθεσία εναποθέτει την ευθύνη προστασίας του περιβάλλοντος πρωτίστως στο κράτος. Το κοινό (δηλαδή οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο) μπορεί να υποβάλει παράπονο στους δύο ανεξάρτητους αξιωματούχους, τον/την Επίτροπο Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsperson) και τον/την Επίτροπο Περιβάλλοντος, ωστόσο οι αποφάσεις/θέσεις τους δεν είναι νομικά δεσμευτικές έναντι του καταγγελλόμενου κρατικού τμήματος. Το ύψιστο επίπεδο προστασίας παρέχεται από τα δικαστήρια, εντούτοις τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, μπορούν να διεκδικήσουν προστασία του περιβάλλοντος μέσω της δικαστικής οδού μόνο εάν έχουν επηρεαστεί προσωπικά από την προκύπτουσα κατάσταση. Με άλλα λόγια, το δικαίωμά τους στηρίζεται στην αρχή του προσωπικού συμφέροντος ή στη «νομική εγγύτητα» (έννομο συμφέρον). Οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ μπορούν να προσφύγουν και να ζητήσουν ακύρωση ή επανόρθωση μέσω δικαστηρίου μόνο υπό πολύ περιορισμένες περιστάσεις οι οποίες προνοούνται σε εξειδικευμένους νόμους που εισήγαγε η Ε.Ε.

2) Κύριες διατάξεις για το περιβαλλοντικό δίκαιο και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη στο εθνικό σύνταγμα (κατά περίπτωση), συμπεριλαμβανομένων των δικονομικών δικαιωμάτων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας συντάχθηκε την δεκαετία του 1950 πριν γίνουν γνωστά τα περιβαλλοντικά δικαιώματα. Συνεπώς, δεν υπάρχει ρητή διάταξη στο κυπριακό Σύνταγμα για την προστασία του περιβάλλοντος, είτε ως υποχρέωση της πολιτείας είτε ως δικαίωμα του ατόμου ή της Φύσης. Υπάρχει το δικαίωμα στην ζωή (Άρθρο 7) το οποίο έχει ερμηνευτεί από τη νομολογία ως δικαίωμα των ατόμων, ή των τοπικών αρχών που τους εκπροσωπούν, να απολαμβάνουν υγιές περιβάλλον στον τόπο διαμονής τους (Κοινότητα Πυργών ν. Δημοκρατίας (1991) 4 CLR). Η σημασία του περιβάλλοντος για την υγιή διαβίωση επιβεβαιώθηκε εκ νέου στην εκδίκαση της έφεσης της πιο πάνω υπόθεσης (Δημοκρατία ν. Κοινότητα Πυργών (1996) 3 AAD 503), ωστόσο η ερμηνεία της παρέμεινε προσδιορισμένη σε στενή γεωγραφική ακτίνα, σε όσους βρίσκονται εντός της πληγείσας περιοχής, και το Δικαστήριο κάλεσε την κυβέρνηση να υιοθετήσει κατάλληλη νομοθεσία που να προσέδιδε δικαιώματα σε ΜΚΟ. Αυτό συνέβη μόνο μετά την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και με αυστηρά περιορισμένο τρόπο ώστε να προσαρμοστεί σε ορισμένες Οδηγίες, όπως θα φανεί πιο κάτω. Υπάρχει το παρόν στάδιο πρόταση ενώπιον της Βουλής των Αντιπροσώπων για τροποποίηση του άρθρου 7 παράγραφος 1 του Συντάγματος, ώστε να αναγνωρίζεται το δικαίωμα στην υγεία, το περιβάλλον και την βιοποικιλότητα.

Δεδομένου ότι δεν υπάρχει διάταξη για το περιβάλλον στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, οι διατάξεις για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε σχέση με περιβαλλοντικά θέματα είναι αυτές που ισχύουν γενικότερα. Οι κύριες διατάξεις του Συντάγματος για πρόσβαση στην δικαιοσύνη προβλέπονται στα άρθρα 29, 30 και 146. Το άρθρο 29 προβλέπει ότι κάθε πρόσωπο (περιλαμβανομένων και των μη Κυπριών και των νομικών προσώπων) έχει το δικαίωμα είτε ατομικά είτε από κοινού με άλλους, να υποβάλει έγγραφες αιτήσεις ή παράπονα προς οποιαδήποτε δημόσια αρχή, και η αρχή υποχρεούται να εξετάσει το παράπονο ταχέως και να απαντήσει μέσα σε 30 μέρες. Το άρθρο 30 αναφέρεται στο δικαίωμα κάθε προσώπου να ασκεί ένδικα μέσα και στο δικαίωμα ακρόασης ενώπιον δικαστηρίου. Το άρθρο 146 ορίζει ποιος μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο εναντίον απόφασης, πράξης ή παράλειψης μιας δημόσιας αρχής και αυτό, επομένως, ισχύει και σε σχέση με περιβαλλοντικά θέματα. Για να προκύψει αυτό το δικαίωμα, ο καταγγέλλων πρέπει να έχει ενεστώς, προσωπικό (άμεσο) και έννομο συμφέρον το οποίο να έχει επηρεαστεί άμεσα από την απόφαση, πράξη ή παράλειψη που ασκείται από δημόσια αρχή με τρόπο ο οποίος αντίκειται στο Σύνταγμα ή σε οποιοδήποτε άλλο νόμο, ή συνιστά κατάχρηση εξουσίας. Η προσφυγή πρέπει να ασκηθεί εντός 75 ημερών από την ημερομηνία που λαμβάνεται σχετική γνώση.

3) Νόμοι, κώδικες, διατάγματα κ.λπ. - βασικές διατάξεις για το περιβάλλον και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, εθνικοί κώδικες και νόμοι

Τα εργαλεία για πρόσβαση στην περιβαλλοντική δικαιοσύνη εισήχθησαν όταν η Σύμβαση του Aarhus θεσπίστηκε ως νόμος (Νόμος 33(III)/2003) χωρίς ωστόσο να ενισχυθούν ενεργά τα δικαιώματα των ΜΚΟ, μέχρι που η θέσπιση του ενωσιακού δικαίου κατέστησε κάτι τέτοιο επιτακτικό. Ακόμα και τότε, η έμφαση ήταν κυρίως στην πρόσβαση σε πληροφορίες (περί της Πρόσβασης του Κοινού σε Πληροφορίες που είναι Σχετικές με το Περιβάλλον Νόμος, 119 (I) /2004). Όταν θεσπίστηκαν οι Οδηγίες για εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΙΑ), και για ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης (IPPC), έγινε πρόβλεψη σ' αυτούς τους εναρμονιστικούς νόμους για την παροχή περιορισμένων δικαιωμάτων σε ΜΚΟ ώστε να έχουν *locus standi* (ενεργητική νομιμοποίηση) ενώπιον των δικαστηρίων. Έτσι έγινε και με την Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη που ακολούθησε.

4) Παραδείγματα εθνικής νομολογίας και ο ρόλος του Ανώτατου Δικαστηρίου σε περιβαλλοντικές υποθέσεις

Το Ανώτατο Δικαστήριο έχει διαδραματίσει τόσο θετικό όσο και αρνητικό ρόλο στην προώθηση των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων. Ακολουθώντας την απόφαση του δικαστή κ. Πικρή στην υπόθεση Κοινότητα Πυργών ν. Δημοκρατίας (1991, βλέπε 1.1.2 πιο πάνω) έγινε δεκτό ότι οι πολίτες μπορούν να επικαλεστούν το δικαίωμα στη ζωή σύμφωνα με το Σύνταγμα εάν αυτό απειλείται από ένα γεγονός με αρνητικές για το περιβάλλον επιπτώσεις. Υπογραμμίστηκε επίσης η σημασία του περιβάλλοντος για την ευημερία του ανθρώπου, καθώς και το νόμιμο δικαίωμα –και εν πολλοίς, υποχρέωση- των τοπικών αρχών να επιδιώκουν την προστασία και εφαρμογή του νόμου για την υγεία των κατοίκων τους. Σε αντίθεση, άλλοι παραπονούμενοι, όπως οι τοπικές ΜΚΟ, θεωρήθηκε ότι ασχέτως γεωγραφικής εγγύτητας, δεν είχαν έννομο συμφέρον βάσει του άρθρου 146 του Συντάγματος. Η υπόθεση της Κοινότητας Πυργών έγραψε ιστορία δημιουργώντας δικαστικό προηγούμενο, διευρύνοντας την ερμηνεία του συνταγματικού δικαιώματος στην ζωή και επεκτείνοντας το ώστε να περιλαμβάνει τη διάσταση του περιβάλλοντος. Έτσι, προς τα τέλη της δεκαετίας του 1990, ενθαρρύνθηκαν ΜΚΟ και το Τεχνικό Επιμελητήριο Κύπρου (όργανο το οποίο έχει θεσπιστεί με νόμο), να προσφύγουν στο δικαστήριο προσβάλλοντας πολεοδομικές άδειες που δόθηκαν μέσα ή κοντά στην Χερσόνησο του Ακάμα, μια φυσική περιοχή απειλούμενη με ανάπτυξη. Αν και οι ισχυρισμοί πέτυχαν πρωτοδικώς, ανατράπηκαν από την Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου, η οποία δεν αναγνώρισε έννομο συμφέρον στους αιτούντες (εφεσίβλητους). Θεωρήθηκε επίσης ότι το να επιτρέπονταν τέτοιες προσφυγές από ΜΚΟ θα ισοδυναμούσε με *actio popularis* / «λαϊκή αγωγή», η οποία δεν αναγνωρίζεται ως αιτία αγωγής στο κυπριακό νομικό σύστημα.

Αυτές οι αποφάσεις βρίσκονται σήμερα υπό συζήτηση σε ακαδημαϊκούς κύκλους, με αντικείμενο την εξαιρετικά στενή δικαστική ερμηνεία της έννοιας του εννόμου συμφέροντος, που δεν έχει ακόμα ξεπεραστεί. Θα μπορούσε κανείς να προσθέσει ότι οι αποφάσεις βασίστηκαν σε μία μη ολοκληρωμένη (την εποχή εκείνη) κατανόηση της σημασίας του περιβάλλοντος ως επιστήμης και των παγκόσμιων επιπτώσεων από την απώλεια της βιοποικιλότητας. Δεδομένης της εγγενούς φύσης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων οι οποίες εκδηλώνονται με έμμεσο και μακροπρόθεσμο τρόπο, που επηρεάζει ένα τεράστιο αριθμό ανθρώπων, η στενή ερμηνεία του ενεστώτος, άμεσου, και εννόμου συμφέροντος από το Ανώτατο Δικαστήριο δεν λαμβάνει υπόψη την ιδιαιτερότητα που διέπει τη φύση των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

Ωστόσο, η περιοριστική απόφαση στην *Thanos Hotels* του 2000, επηρέασε τον νομικό προβληματισμό κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες και, κατά συνέπεια, μέχρι πρόσφατα, καμία ΜΚΟ δεν τόλμησε να ασκήσει προσφυγή στο Δικαστήριο εναντίον επιζημιών για το περιβάλλον διοικητικών αποφάσεων ή ενεργειών. Στο μεταξύ, η δικαιοδοσία σε σχέση με τις προσφυγές κατά διοικητικών πράξεων έχει, από το 2015 μεταφερθεί στο πρωτόδικο Διοικητικό Δικαστήριο. Είναι γνωστό ότι δύο περιβαλλοντικές προσφυγές εκκρεμούν σήμερα, οι προσφυγές υπ' αρ 1929/2018 και 1768/2019 – Φίλοι του Ακάμα ν. Δημοκρατίας.

5) Οι διάδικοι στη διοικητική διαδικασία μπορούν να επικαλούνται απευθείας διεθνείς περιβαλλοντικές συμφωνίες ή είναι δυνατή η παραπομπή μόνο στην εθνική νομοθεσία και στη νομοθεσία μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο ενωσιακών πράξεων;

Οι διάδικοι σε διοικητική ή δικαστική διαδικασία μπορούν να βασίζονται στις διεθνείς συμβάσεις μόνο στο βαθμό που αυτές έχουν μεταφερθεί στον κυπριακό δίκαιο. Σύμφωνα με το Σύνταγμα και συγκεκριμένα το άρθρο 169, τα νομικά δικαιώματα απορρέουν από το Σύνταγμα ή από τη νομοθεσία. Οι διεθνείς συμβάσεις οι οποίες έχουν κυρωθεί με Νόμο και έχουν δημοσιευτεί στην επίσημη εφημερίδα υπερέχουν νομικά των εθνικών κανόνων δικαίου (όχι όμως του Συντάγματος).

1.2. Δικαιοδοσία των δικαστηρίων

1) Αριθμός βαθμών δικαιοδοσίας

Οι διαβαθμίσεις στο δικαστικό σύστημα

Γενικά, εφαρμόζεται δικαστικό σύστημα δύο βαθμίδων με τις διαδικασίες να ξεκινούν σε πρωτοβάθμιο δικαστήριο και εάν η δικαστική απόφαση εφεσιβληθεί, εκδικάζονται από το Ανώτατο Δικαστήριο. (Κατά τη σύνταξη του παρόντος εκκρεμούσαν σχέδια μεταρρύθμισης που δεν έχουν ακόμα εφαρμοστεί).

Πρωτοβάθμια δικαστήρια είναι:

Τα Επαρχιακά Δικαστήρια τα οποία έχουν αστική/πολιτική και ποινική δικαιοδοσία

Υπάρχουν έξι Επαρχιακά Δικαστήρια, ένα σε κάθε μία από τις έξι πόλεις του νησιού. Τα δύο από αυτά (Επαρχιακό Δικαστήριο Αμμοχώστου και Επαρχιακό Δικαστήριο Κερύνειας), έπαψαν να λειτουργούν από την τουρκική στρατιωτική κατοχή του 1974 και η δικαιοδοσία τους έχει αναληφθεί από τα Δικαστήρια Λευκωσίας και Λάρνακας. Κάθε Επαρχιακό Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία να εκδικάζει και να αποφασίζει επί όλων των αστικών αγωγών, όταν το επίδικο αντικείμενο έχει προκύψει ενόσω ή εν μέρει εντός των ορίων της περιοχής τους ή όπου ο εναγόμενος/κατηγορούμενος κατά την στιγμή της κατάθεσης της αγωγής διαμένει ή ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα εντός των ορίων του Δικαστηρίου. Ένα ποινικό αδίκημα μπορεί να δικάζεται από Πρόεδρο του Επαρχιακού Δικαστηρίου, Ανώτερο Επαρχιακό Δικαστή ή Επαρχιακό Δικαστή ο οποίος κάθεται μόνος του ή από Κακουργιοδικείο. Η υπόθεση συνήθως οδηγείται στο Κακουργιοδικείο εάν το αδίκημα επισύρει ποινή φυλάκισης άνω των πέντε ετών και/ή πρόστιμο άνω των €50.000.

Τα Κακουργιοδικεία

Η σύνθεση του Κακουργιοδικείου (υπάρχουν σήμερα τέσσερα Κακουργιοδικεία, σε Λευκωσία, Λεμεσό, Λάρνακα και Πάφο) περιλαμβάνει τρεις δικαστές και έχει την δικαιοδοσία να δικάζει όλα τα ποινικά αδικήματα τα οποία τιμωρούνται από τον Ποινικό Κώδικα ή από άλλο νόμο, επιβάλλοντας ποινές βαρύτερες από εκείνες που επιβάλλουν τα Επαρχιακά Δικαστήρια.

Τα Οικογενειακά Δικαστήρια

Υπάρχουν τρία Οικογενειακά Δικαστήρια, ένα για τη Λευκωσία και την Κερύνεια, ένα για τη Λεμεσό και την Πάφο και ένα για τη Λάρνακα και την Αμμόχωστο. Υπάρχει ακόμη ένα Οικογενειακό Δικαστήριο Θρησκευτικών Ομάδων, το οποίο βρίσκεται στην Λευκωσία. Το Οικογενειακό Δικαστήριο έχει την δικαιοδοσία να λαμβάνει αιτήσεις σχετικά με την διάλυση του γάμου καθώς και για θέματα που έχουν να κάνουν με την γονική μέριμνα, διατροφή, την υιοθεσία και τις περιουσιακές σχέσεις μεταξύ συζύγων, υπό την προϋπόθεση ότι τα μέρη διαμένουν στην Δημοκρατία.

Το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών

Το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών (υπάρχουν τρία σε Λευκωσία, Λεμεσό και Λάρνακα) έχει δικαιοδοσία να δέχεται αιτήσεις από εργοδοτούμενους για παράνομο τερματισμό απασχόλησης και για αποζημιώσεις. Αποτελείται από έναν Πρόεδρο (που είναι δικαστικός αξιωματούχος) και δύο απλά μέλη τα οποία εκπροσωπούν τους εργοδότες και τους εργοδοτούμενους.

Το Δικαστήριο Ελέγχου Ενοικιάσεων

Το Δικαστήριο Ελέγχου Ενοικιάσεων (υπάρχουν τρία σε Λευκωσία, Λεμεσό και Πάφο) έχει δικαιοδοσία να εκδικάζει όλες τις διαφορές που προκύπτουν από την εφαρμογή των νόμων περί ελέγχου ενοικιάσεων, οι οποίες περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, το πληρωτέο ενοίκιο και την ανάκτηση της κυριότητας της περιουσίας. Το Δικαστήριο Ελέγχου Ενοικιάσεων αποτελείται από έναν Πρόεδρο (ο οποίος είναι δικαστικός αξιωματούχος) και δύο απλά μέλη που εκπροσωπούν τους ενοικιαστές και τους ιδιοκτήτες.

Το Στρατιωτικό Δικαστήριο

Το Στρατιωτικό Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία εκδίκασης υποθέσεων στρατιωτικών αδικημάτων βάσει του Ποινικού Κώδικα και τυχόν άλλων εγκλημάτων τα οποία διαπράττονται από μέλη των ενόπλων δυνάμεων. Αποτελείται από έναν Πρόεδρο (ο οποίος είναι δικαστικός αξιωματούχος) και δύο αξιολογητές οι οποίοι διορίζονται από το Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστικών Αρχών και από κατάλογο αξιωματικών του στρατού.

Το Διοικητικό Δικαστήριο

Εδρεύει μόνο στην Λευκωσία και αποφασίζει για κάθε προσφυγή η οποία καταχωρείται κατά απόφασης, πράξης ή παράλειψης οποιουδήποτε οργάνου του κράτους, αρχής ή προσώπου που ασκεί εκτελεστική ή διοικητική εξουσία. Οι προσφυγές βασίζονται στο ότι μια τέτοια απόφαση, ενέργεια ή παράλειψη παραβιάζει τις διατάξεις του Συντάγματος ή οποιουδήποτε νόμου ή συνιστά υπέρβαση/κατάχρηση οποιασδήποτε εξουσίας που ανατίθεται σε τέτοιο όργανο, αρχή ή πρόσωπο.

Δεν υπάρχουν ειδικά δικαστήρια για τα περιβαλλοντικά ζητήματα, επομένως προσφυγή κατά οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, αρχής ή προσώπου που ασκεί διοικητική ή εκτελεστική εξουσία στον τομέα αυτό, καταχωρείται ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου.

Εκτός από τα προαναφερθέντα πρωτοβάθμια δικαστήρια, το Ανώτατο Δικαστήριο συνεδριάζει ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο όταν ενεργεί ως Ναυτοδικείο ή Εκλογοδικείο.

Δευτεροβάθμια δικαιοδοσία

Το Ανώτατο Δικαστήριο εκδικάζει προσφυγές από όλα τα πρωτοβάθμια δικαστήρια και επίσης έχει την αποκλειστική δικαιοδοσία να εκδίδει προνομιακά εντάλματα, περιλαμβανομένου του εντάλματος *habeas corpus* (για απελευθέρωση προσώπου υπό σύλληψη) και ενταλμάτων που διατάζουν οποιονδήποτε διάδικο να προβεί ή απέχει από κάποια ενέργεια ή να διορθώσει μια απόφαση.

Το Ανώτατο Δικαστήριο το οποίο συνεδριάζει και ως Συνταγματικό Δικαστήριο, έχει δικαιοδοσία να εκδικάζει υποθέσεις όταν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αμφισβητεί την συνταγματικότητα ενός νόμου που ψηφίστηκε από τη Βουλή των Αντιπροσώπων (άρθρο 140, παράγραφος 1) και μπορεί επίσης να αποφανθεί τελεσίδικα για την ύπαρξη σύγκρουσης εξουσίας ή ζήτημα αρμοδιότητας μεταξύ κρατικών οργάνων ή αρχών (άρθρο 139). Αυτό το Δικαστήριο εκδικάζει εφέσεις κατά αποφάσεων του Διοικητικού Δικαστηρίου και σύμφωνα με το άρθρο 144 εξετάζει τη συνταγματικότητα οποιουδήποτε νόμου, όποτε και εάν το θέμα αυτό εγερθεί, στο πλαίσιο της δικαστικής διαδικασίας, από επηρεαζόμενο διάδικο. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 146, εξετάζει την αξίωση οποιουδήποτε φυσικού ή νομικού προσώπου με έννομο συμφέρον που έχει επηρεαστεί από διοικητική πράξη/ απόφαση η οποία αντίκειται στο Σύνταγμα.

2) Κανόνες αρμοδιότητας και δικαιοδοσίας – πώς προσδιορίζεται ποιο δικαστήριο έχει δικαιοδοσία σε περιπτώσεις σύγκρουσης δικαιοδοσίας μεταξύ διαφορετικών εθνικών δικαστηρίων (σε διάφορα κράτη μέλη);

Η δικαιοδοσία των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων είναι αρκετά σαφής σχετικά με το ποιο δικαστήριο έχει ποια δικαιοδοσία. Σε κάποιες περιπτώσεις ο διάδικος μπορεί να αποφασίσει εάν θα ασκηθεί αγωγή π.χ. στο Επαρχιακό Δικαστήριο ή αίτηση στο Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών, αναλόγως του ύψους της αιτούμενης αποζημίωσης (υψηλότερη στο Επαρχιακό Δικαστήριο αν και με πιο χρονοβόρες διαδικασίες), αλλά κανονικά οι διαδικασίες πρέπει να αρχίζουν στο ορθό Δικαστήριο και στην ορθή πόλη. Σε σχέση με ζημιά που προκλήθηκε ως αποτέλεσμα παραβίασης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, αγωγή δύναται να ασκηθεί από φυσικό πρόσωπο που επηρεάστηκε, στο Επαρχιακό Δικαστήριο της επαρχίας όπου προκλήθηκε η ζημιά. Μπορεί επίσης να καταχωρηθεί ποινική υπόθεση από τον Γενικό Εισαγγελέα, βάσει εξειδικευμένου περιβαλλοντικού νόμου (π.χ. της προστασίας της φύσης) ή βάσει πιο πρόσφατης νομοθεσίας που θεσπίστηκε για αδικήματα εναντίον του περιβάλλοντος, (Νόμος 22(Ι)/2012), στο Δικαστήριο το οποίο έχει την δικαιοδοσία για την περιοχή όπου έγινε η παράβαση.

Δεν υπάρχει διάκριση μεταξύ τακτικών και έκτακτων ενδίκων μέσων ενώπιον Δικαστηρίου. Τριμελής δικαστική σύνθεση αποφασίζει τελικώς επί αστικών και ποινικών εφέσεων στο Ανώτατο Δικαστήριο. Το Ανώτατο Δικαστήριο μπορεί να επικυρώσει, να τροποποιήσει, να ακυρώσει ή να διατάξει την επανεκδίκαση μιας υπόθεσης, όπως κρίνει σκόπιμο. Είναι, ωστόσο, δυνατό για το Γενικό Εισαγγελέα να προωθήσει ένα έκτακτο ένδικο μέσο, όπως το *nolle prosequi*, το οποίο είναι απόφαση για τερματισμό διαδικασίας για λόγους δημοσίου συμφέροντος ή να υποβάλει σύσταση για επίδειξη επείκειας.

Πολίτης ο οποίος επιθυμεί να προσβάλει μια διοικητική πράξη, απόφαση ή παράλειψη ενώπιον Δικαστηρίου, πρέπει να καταχωρήσει προσφυγή στο Διοικητικό Δικαστήριο στην Λευκωσία, ανεξάρτητα από το πού έλαβε χώρα η υπό προσβολή πράξη. Το Διοικητικό Δικαστήριο εξετάζει τη νομιμότητα της υπό προσβολή πράξης ή απόφασης, στηριζόμενο στις πληροφορίες που παρέχονται στον διοικητικό φάκελο της υπόθεσης, αλλά δεν μπορεί να επεκταθεί στον έλεγχο της ουσίας της υπόθεσης (εκτός εάν η προσφυγή αφορά σε φορολογικά θέματα ή θέματα ασύλου). Το Δικαστήριο μπορεί να ακυρώσει πλήρως ή εν μέρει μια διοικητική πράξη και να παραπέμψει την υπόθεση στην αρχή που εξέδωσε την απόφαση. Η αρχή δεσμεύεται από την απόφαση του Δικαστηρίου.

3) Ιδιαπερότητες όσον αφορά τις δικαστικές αποφάσεις στον τομέα του περιβάλλοντος (ειδικά περιβαλλοντικά δικαστήρια), συνεισφορά μη ειδικών, ειδικό δικαστές κ.λπ.

Δεν υπάρχουν ειδικές διατάξεις και δεν υπάρχουν εξειδικευμένοι δικαστές. Η προσφυγή στο Διοικητικό Δικαστήριο εκδικάζεται υπό τους ίδιους όρους όπως οποιαδήποτε άλλη προσφυγή. Ωστόσο, κάποια περιβαλλοντικά θέματα εκδικάζονται σε ποινικές ή πολιτικές δικαιοδοσίες, π.χ. κάτω από τον περί Προστασίας του Περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου Νόμο του 2012 και τον περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμο 189(1)/2007. Στις ποινικές διαδικασίες, όλοι έχουν δικαίωμα να καταγγέλλουν ποινικές παραβιάσεις (π.χ. κατάχρηση εξουσίας από ορισμένες αρχές) στην Εισαγγελική αρχή. Μπορεί επίσης οποιονδήποτε να συμμετέχει και να δώσει μαρτυρία κατά τη διαδικασία. Οι ένδικες θεραπείες κατά των δικαστικών αποφάσεων περιορίζονται συνήθως στον Εισαγγελέα και τον κατηγορούμενο (αν και τα θύματα εγκλημάτων έχουν πλέον δικαιώματα εναντίον των δραστών και εναντίον παράλειψης ή αποτυχίας του κράτους να ασκήσει ποινική δίωξη). Για να μπορέσει να αναζητήσει ένδικη προστασία, ο παραπονούμενος πρέπει να έχει έννομο συμφέρον όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 146 του Συντάγματος. Αυτό το δικαίωμα πρέπει να ασκηθεί εντός 75 ημερών από την ημέρα που λαμβάνει πλήρη γνώση της παράβασης για την οποία διαμαρτύρεται.

4) Επίπεδο ελέγχου των δικαστών σε περίπτωση διοικητικών προσφυγών, η έννοια του αυτεπάγγελτου ελέγχου κ.λπ. Ποια είναι τα όρια; Κανόνες σχετικά με τον αυτεπάγγελο έλεγχο από τα δικαστήρια

Σε διαδικασίες ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο μπορεί, αυτεπαγγέλτως, να εξετάσει θέματα δημόσιας τάξης όπως είναι το εκπρόθεσμο, η εκτελεστότητα της πράξης, η αρμοδιότητα του οργάνου, το έννομο συμφέρον του παραπονούμενου. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να εξετάσει αυτεπαγγέλτως συνταγματικά θέματα και παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ζητήματα συνταγματικότητας πρέπει να δικογραφηθούν ειδικά. Ο δικαστής αποφασίζει για ζητήματα όπως το χρόνο της ακρόασης, κατά πόσο μπορούν να γίνουν δεκτά πρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία, ή κατά πόσο θα διατάξει ασφαλιστικά μέτρα, εάν το ζητήσει ο αιτητής.

1.3. Οργάνωση της δικαιοσύνης σε διοικητικό και δικαστικό επίπεδο

1) Σύστημα της διοικητικής διαδικασίας (υπουργεία και/ή ειδικές δημόσιες αρχές)

Όπου η πράξη ή παράλειψη διαπράττεται από διοικητικό όργανο ή αρχή, υπάρχουν τόσο εξωδικαστικά όσο και δικαστικά μέσα θεραπείας.

Τα μέρη πρέπει να διακρίνονται μεταξύ ιεραρχικών/ διοικητικών και δικαστικών προσφυγών. Ο ιεραρχικός έλεγχος ασκείται επί των υφισταμένων του από υπεύθυνο επόπτη ή από διευθυντή. Κάποιες νομοθεσίες προβλέπουν για επανεξέταση των πράξεων της εκτελεστικής εξουσίας από ανώτερες διοικητικές αρχές (ιεραρχικές προσφυγές), εάν αυτό ζητηθεί από επηρεαζόμενο μέρος, δηλαδή από διάδικο με έννομο συμφέρον (το οποίο θα μπορούσε να είναι ΜΚΟ, εάν η καταγγελλόμενη πράξη σχετίζεται με νομοθεσία η οποία παρέχει δικαιώματα ειδικά σε ΜΚΟ). Για παράδειγμα, ο περί της Πρόσβασης του Κοινού σε Πληροφορίες που είναι σχετικές με το Περιβάλλον Νόμος 119(1)/2004, στο άρθρο 10, προβλέπει ότι εάν υπάρξει άρνηση παροχής ή ελλιπής παροχή πληροφοριών που ζητούνται από οποιονδήποτε πολίτη (συμπεριλαμβανομένης μιας ΜΚΟ) , μπορεί να γίνει ιεραρχική προσφυγή στον αρμόδιο Υπουργό. Ωστόσο, μια τέτοια διαδικασία προσφυγής συνήθως δεν είναι τελική ή οριστική και δεν εμποδίζει την υποβολή προσφυγής στο Διοικητικό Δικαστήριο. Μια ιεραρχική προσφυγή έχει τα πλεονεκτήματα ότι α) η ανώτερη αρχή θα εξετάσει ζητήματα τόσο επί της διαδικασίας όσο και επί της ουσίας τους και, β) η περίοδος των 75 ημερών για την αμφισβήτηση της παράλειψης ή της πράξης αναστέλλεται, εάν αυτό προβλέπεται από την νομοθεσία ή συμφωνηθεί από τα μέρη, ενόσω διεξάγεται η διαδικασία αναθεώρησης.

Πέραν από τις ιεραρχικές προσφυγές που αναφέρθηκαν πιο πάνω, άλλες εξωδικαστικές διαδικασίες που είναι διαθέσιμες σε περιβαλλοντικά θέματα περιλαμβάνουν την υποβολή παραπόνων/καταγγελιών είτε στον Επίτροπο Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsperson) είτε στον Επίτροπο Περιβάλλοντος, αν και κανείς εκ των δύο δεν έχει εκτελεστική εξουσία, οπότε η προσφυγή σε οποιονδήποτε από αυτούς, ακόμη και εάν εκδώσουν ευνοϊκή θέση, ενδέχεται να μην οδηγήσει σε θεραπεία/ επανόρθωση. Το φάσμα των μη δικαστικών προσφυγών περιλαμβάνει:

Καταγγελίες στον Επίτροπο Διοίκησης και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsperson): Το γραφείο του Επιτρόπου Διοίκησης και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsperson) ιδρύθηκε το 1992 για να προστατεύει τα δικαιώματα των πολιτών επηρεαζόμενων από αποφάσεις της δημόσιας διοίκησης οι οποίες είναι αντίθετες με τον Νόμο, ή δεν συνάδουν με την ορθή άσκηση της διοικητικής εξουσίας, χωρίς να απαιτείται ο χρόνος και τα έξοδα της δικαστικής διαδικασίας. Η καταγγελία/παράπονο γίνεται με επιστολή με συνημμένα αντίγραφα τυχόν απαραίτητων εγγράφων. Η απόφαση του Επιτρόπου Διοικήσεως δεν είναι δεσμευτική, αλλά έχει βαρύτητα εάν ο διάδικος προσφύγει αργότερα στο Δικαστήριο. Ωστόσο ο Επίτροπος δεν μπορεί να εξετάσει καταγγελία εάν εκκρεμεί υπόθεση στο Δικαστήριο. Όταν εισήχθη ο θεσμός του Επιτρόπου, ήταν μια οικονομική και γρήγορη διαδικασία. Εξακολουθεί να είναι οικονομική, αλλά δεν είναι πλέον γρήγορη και θα μπορούσε να πάρει περισσότερο από έναν χρόνο για να λάβει απάντηση ο παραπονούμενος.

Καταγγελίες στον Επίτροπο Περιβάλλοντος, ο οποίος διορίζεται και δίνει αναφορά απευθείας στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Ο Επίτροπος μπορεί να υποβάλει προτάσεις και συστάσεις στα αρμόδια υπουργεία για την εφαρμογή περιβαλλοντικών κατευθυντήριων γραμμών και μπορεί να ζητήσει την υποβολή έκθεσης. Όλοι οι πολίτες περιλαμβανομένων και των ΜΚΟ μπορούν να απευθυνθούν στον Επίτροπο, παρά το γεγονός ότι οι συστάσεις του δεν είναι δεσμευτικές και το μέγιστο που μπορεί να αναμένει κανείς είναι να εξασφαλισθεί το ηθικό βάρος της υποστήριξης του Επιτρόπου.

Καταγγελίες στον Υπουργό: Το άρθρο 29 του Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα του αναφέρεσθαι στις αρχές, δηλαδή την υποβολή αιτημάτων ενώπιον των αρμόδιων αρχών. Ο/Η υπουργός έχει συνολική ευθύνη για τις ενέργειες/αποφάσεις των υπηρεσιών και τμημάτων του για παραβιάσεις της νομοθεσίας και οι πολίτες μπορούν να απευθύνονται σε αυτόν/ήν εγγράφως, είτε μέσω επίσημης ιεραρχικής προσφυγής είτε μέσω λιγότερο επίσημου τύπου επιστολής. Ο/Η υπουργός θα εξετάσει το διαδικαστικό και ουσιαστικό περιεχόμενο της καταγγελίας.

Καταγγελίες προς τοπικές αρχές: Κάθε πρόσωπο, συμπεριλαμβανομένων και των μη Κυπρίων, το οποίο διαμένει στην Δημοκρατία ή υπόκειται ζημία από αρνητικό γεγονός εντός της αρμοδιότητας μιας τοπικής αρχής, μπορεί να υποβάλει καταγγελία ως παραπάνω, με επιστολή που αποστέλλεται ατομικά ή μέσω δικηγόρου. Εάν δεν υπάρχει απάντηση και ανάλογα με το επίμαχο ζήτημα, μπορεί η επίδικη πράξη να αμφισβητηθεί ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου, οπότε ισχύει ο κανόνας των 75 ημερών για την καταχώρηση προσφυγής.

2) Πώς μπορεί κάποιος να προσφύγει κατά διοικητικής απόφασης για περιβαλλοντικό θέμα ενώπιον του δικαστηρίου; Πότε μπορεί κάποιος να αναμένει την οριστική απόφαση;

Δεδομένου του γεγονότος ότι δεν υπάρχουν περιβαλλοντικά δικαστήρια, οι προσφυγές υποβάλλονται στο Διοικητικό Δικαστήριο με τον ίδιο τρόπο που αμφισβητείται οποιαδήποτε άλλη διοικητική απόφαση και η διαδικασία διαρκεί όσο οποιαδήποτε άλλη προσφυγή, δηλαδή το πιθανότερο δύο χρόνια τουλάχιστον και ίσως μέχρι τέσσερα χρόνια. Οι απαιτήσεις του άρθρου 146 του Συντάγματος πρέπει να πληρούνται σχετικά με το έννομο συμφέρον του αιτούντος. Με άλλα λόγια ο αιτών, είτε είναι φυσικό πρόσωπο είτε είναι νομικό πρόσωπο, πρέπει να έχει προσωπικό, άμεσο και ενεστώς έννομο συμφέρον το οποίο έχει επηρεαστεί. Αυτό δεν εκτείνεται σε ομάδες συμφερόντων, αλλά στην περίπτωση περιβαλλοντικών ΜΚΟ, το έννομο συμφέρον και, κατά συνέπεια το δικαίωμα προσφυγής τους μπορεί υπό συγκεκριμένες περιστάσεις να αναγνωριστεί βάσει νόμων που θεσπίστηκαν ως αποτέλεσμα της ενσωμάτωσης ευρωπαϊκών οδηγιών.

Αυτοί είναι:

Ο Νόμος περί Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από Ορισμένα Έργα (ΕΙΑ - Environmental Impact Assessment) 140(1)/2005, όπως τροποποιήθηκε με τον Νόμο 127(1)/2018, άρθρο 48, ο Νόμος για την Ολοκληρωμένη Πρόληψη και Έλεγχο της Ρύπανσης (IPPC) 2003, όπως αντικαταστάθηκε από τον περί Βιομηχανικών Εκπομπών Νόμο 184(1)/2013, άρθρο 42, και ο Νόμος περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης, αρ. 189(1)/2007, άρθρο 14(1). Πληροφορίες δίνονται στα πιο κάτω κεφάλαια, βλέπε παράγραφο 1.4.2. Επιπρόσθετα, ο περί της Ελεύθερης Πρόσβασης του Κοινού σε Πληροφορίες που σχετίζονται με θέματα Περιβάλλοντος, Ν.125(1)/2000, παρέχει το δικαίωμα οποιουδήποτε ατόμου, συμπεριλαμβανομένων των ΜΚΟ, να προσβάλουν παράλειψη ή άρνηση μιας αρχής να παρέχει πληροφορίες εντός της αρμοδιότητάς της.

3) Ύπαρξη ειδικών περιβαλλοντικών δικαστηρίων, κύριος ρόλος και αρμοδιότητα

Δεν υπάρχει εξειδικευμένο δικαστήριο για περιβαλλοντικά ζητήματα. Ως εκ τούτου, ο αιτών ακολουθεί την διαδικασία που περιγράφεται πιο πάνω, και εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά, θα αποταθεί για θεραπεία στο Διοικητικό Δικαστήριο.

4) Προσφυγές κατά διοικητικών αποφάσεων για περιβαλλοντικά θέματα που εκδίδονται από αρμόδιες αρχές και προσφυγές κατά δικαστικών διαταγών και αποφάσεων (επίπεδα)

Προσφυγές ενάντια σε περιβαλλοντικές αποφάσεις αρμοδίων αρχών διέπονται από τη διαδικασία που περιγράφεται στο σημείο 1.3.2 πιο πάνω. Εφέσεις κατά δικαστικών αποφάσεων υποβάλλονται στο Ανώτατο Δικαστήριο εάν η επίμαχη απόφαση εκδόθηκε από πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Επομένως, σύμφωνα με το άρθρο 146 του Συντάγματος, έφεση ασκείται κατά απόφασης του Διοικητικού Δικαστηρίου στο Ανώτατο Δικαστήριο και η προθεσμία είναι 42 ημέρες. Οι προσφυγές κατά ενδιάμεσων αποφάσεων επιτρέπονται μόνο εάν θεωρηθούν καθοριστικές για τα δικαιώματα των μερών και μόνο εντός 15 ημερών.

5) Έκτακτοι τρόποι άσκησης προσφυγής. Κανόνες στον τομέα του περιβάλλοντος. Κανόνες για την υποβολή αίτησης έκδοσης προδικαστικής απόφασης

Ο Διαδικαστικός Κανονισμός 1/2008 του Ανωτάτου Δικαστηρίου αφορά στην αναζήτηση καθοδήγησης από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την ερμηνεία των διατάξεων του ενωσιακού δικαίου μέσω της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής. Η αίτηση μπορεί να υποβληθεί ανά πάσα στιγμή κατά την διάρκεια της διαδικασίας από τους διαδίκους ή αυτεπάγγελα από το Δικαστήριο. Η τελική απόφαση για το αν ένα αναφθέν ζήτημα θα παραπεμφθεί στο ΔΕΕ εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο. Η παραπομπή δεν χρησιμοποιείται συχνά στην πράξη, και όπως ήδη εξηγήθηκε, δεν υπήρξαν ακόμα περιπτώσεις χρήσης της σε περιβαλλοντικά θέματα.

Δεν υπάρχουν έκτακτοι τρόποι έφεσης.

6) Υπάρχουν εξωδικαστικές λύσεις στον τομέα του περιβάλλοντος όσον αφορά την επίλυση διαφορών (διαμεσολάβηση κ.λπ.);

Δεν υπάρχουν επίσημες λύσεις όπως η διαιτησία. Ωστόσο, οι ΜΚΟ που θεωρούν ότι η νομική διαδικασία είναι πολύ δαπανηρή ή πολύ αργή, ενδέχεται να θεωρήσουν πιο αποτελεσματικό να θέσουν το ζήτημα στον αρμόδιο Υπουργό ή να το γνωστοποιήσουν στην Κοινοβουλευτική Επιτροπή Περιβάλλοντος

(όπου θα προβληθεί το ζήτημα αλλά δεν θα επιλυθεί κατ' ανάγκη) ή να υποβάλουν επίσημη καταγγελία στην Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος στις Βρυξέλλες. Εάν επιτύχει η καταγγελία στην Ευρώπη, η ΓΔ Περιβάλλοντος θα κινήσει διαδικασία επανεξέτασης κατά του κράτους, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε διαδικασία παράβασης βάσει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ (Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Επίσης, οι ΜΚΟ μπορούν πάντοτε να εγείρουν υποθέσεις προς την Ολομέλεια της Σύμβασης της Βέρνης για την Προστασία της Άγριας Ζωής (Συμβούλιο της Ευρώπης) και σε περίπτωση επιτυχίας, ανοίγει φάκελος/ αρχείο εναντίον του κράτους που προέβη σε παράβαση, γεγονός το οποίο έχει επιβαρυντική αξία, αν και δεν μπορούν να επιβληθούν κυρώσεις.

7) Πώς μπορούν να βοηθήσουν άλλοι φορείς [Διαμεσολαβητής (κατά περίπτωση), εισαγγελία];

Όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να υποβληθούν παράπονα στον Επίτροπο Διοικήσεως ή στον Επίτροπο Περιβάλλοντος, αλλά η δημοσιευμένη τοποθέτηση τους δεν θα ήταν δεσμευτική για τις αρχές. Ωστόσο η θέση τους θα είχε βαρύτητα, ειδικά εάν η υπόθεση προχωρήσει και τεθεί ενώπιον του Δικαστηρίου. Υποβολή παραπόνου στον Γενικό Εισαγγελέα δεν θα συνέβαινε κανονικά καθώς αρμοδιότητα του Γενικού Εισαγγελέα είναι να συμβουλεύει την κυβέρνηση και να την υπερασπίζεται σε δικαστικές υποθέσεις έναντι τρίτων. Ο Γενικός Εισαγγελέας μπορεί να λάβει δράση, ωστόσο, με πρωτοβουλία της αρμόδιας κυβερνητικής υπηρεσίας βάσει του περί Προστασίας του Περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου Νόμου του 2012 (Ν. 22(Ι)/2012). Τα τελευταία χρόνια, είναι γνωστό ότι περιβαλλοντικές ΜΚΟ έχουν θέσει υποθέσεις κακοδιοίκησης ενώπιον του Γενικού Ελεγκτή, ο οποίος, εάν θεωρεί ότι το δημόσιο χρήμα δαπανάται εσφαλμένα και υπάρχει κακοδιαχείριση, προβαίνει σε σχετική δημόσια δήλωση και περιλαμβάνει τα ευρήματα στην ετήσια έκθεσή του.

1.4. Πώς μπορεί κάποιος να προσφύγει στο δικαστήριο;

1) Ποιος μπορεί να προσφύγει κατά διοικητικής απόφασης για περιβαλλοντικό θέμα (η σημασία της έννοιας του ενδιαφερόμενου κοινού και των ΜΚΟ);

Κάθε διοικητική απόφαση, είτε σε σχέση με το περιβάλλον ή για οποιοδήποτε άλλο θέμα, μπορεί να αμφισβητηθεί από ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο που επηρεάζεται από αυτήν σύμφωνα με το άρθρο 146 του Συντάγματος. Συγκεκριμένα η απόφαση πρέπει να επηρεάζει το άμεσο, ενεστώς (δηλαδή τρέχον) έννομο συμφέρον του παραπονούμενου, το οποίο έχει ερμηνευθεί ότι συνίσταται στην περιουσία, στο πρόσωπο ή στο επάγγελμα κάποιου. Αυτή η ερμηνεία αποκλείει τις ΜΚΟ ή «το ενδιαφερόμενο κοινό» με το επιχείρημα ότι εάν ένα άτομο δεν θα είχε κανένα δικαίωμα ατομικά επειδή δεν επηρεάζεται άμεσα η περιουσία του, ή η δουλειά ή η υγεία του, η εν λόγω απόφαση δεν μπορεί να προσβληθεί απλώς και μόνο επειδή επιδιώκει αριθμός ατόμων να την αμφισβητήσει. Με άλλα λόγια, τα δικαστήρια έχουν αποφανθεί επανειλημμένα ότι η έννοια του *actio popularis* – λαϊκής αγωγής δεν είναι αποδεκτή και, επομένως, μια αμφισβήτηση από ΜΚΟ εμπίπτει σε αυτή την κατηγορία. Προκειμένου να ξεπεραστεί αυτή η κατάσταση και να συμμορφωθεί η Κύπρος με τις Οδηγίες της ΕΕ σχετικά με τον ολοκληρωμένο έλεγχο πρόληψης της ρύπανσης και την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από έργα, θεσπίστηκαν νόμοι το 2003, το 2005 και το 2007 αντίστοιχα, οι οποίοι αντιμετωπίζουν εν μέρει το θέμα της ενεργητικής νομιμοποίησης (*locus standi*) των περιβαλλοντικών ΜΚΟ (βλέπε 1.4.2 παρακάτω). Αν και αυτοί οι νόμοι, και ειδικά ο περί των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από Έργα Νόμος, έχουν προσφέρει ένδικο μέσο σε ιδιώτες, πρόσφατες προσφυγές από Περιβαλλοντικές ΜΚΟ που βασίζονται σε αυτά τα δικαιώματα, δεν έχουν ακόμα αποφασιστεί.

2) Υπάρχουν διαφορετικοί κανόνες που εφαρμόζονται ανά τομέα νομοθεσίας [διατήρηση της φύσης, διαχείριση των υδάτων, απόβλητα, εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ), ΟΠΕΡ / οδηγία για τις βιομηχανικές εκπομπές, κ.λπ.];

Οι διαφορές έγκεινται σε δικαιώματα τα οποία παρέχονται σε περιβαλλοντικές ΜΚΟ που έχουν συσταθεί ως νομική οντότητα. Αυτά τα περιορισμένα δικαιώματα απορρέουν από τον Νόμο περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Έργα του 2005 (και τώρα 2018), τον Νόμο περί της Ολοκληρωμένης Πρόληψης και Ελέγχου της Ρύπανσης του 2003 (και τώρα Βιομηχανικών Εκπομπών του 2013), και από τον Νόμο περί Περιβαλλοντικής Ευθύνης του 2007. Περιλαμβάνουν κατά κάποιο τρόπο «νέα» δικαιώματα, τα οποία οι ΜΚΟ δεν θα είχαν διαφορετικά και αναγνωρίζουν ότι υπό ορισμένες συνθήκες, οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ έχουν «έννομο συμφέρον» όπως ορίζεται στο Σύνταγμα. Συγκεκριμένα:

Ο περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Έργα Νόμος 140(Ι)/2005, άρθρο 25(1), όπως έχει τροποποιηθεί με τον Νόμο 127(Ι)/2018, άρθρο 48 (αν και αυτά τα άρθρα παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους). Το άρθρο 25(Ι) του Νόμου του 2005 προβλέπει ότι οποιαδήποτε ΜΚΟ η οποία έχει ως κύριο σκοπό, σύμφωνα με το καταστατικό της, την προστασία του περιβάλλοντος, θεωρείται ότι έχει έννομο συμφέρον που θα μπορούσε να επηρεαστεί από πολεοδομική άδεια που εκδίδεται από την Πολεοδομική Αρχή, έγκριση που χορηγείται από την Περιβαλλοντική αρχή, από απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου ή άλλη αρχή που αποφασίζει σχετικά με /ή εγκρίνει δημόσια έργα. Σε μια τέτοια περίπτωση, η ΜΚΟ θεωρείται ότι έχει άμεσο έννομο συμφέρον και επομένως έχει το δικαίωμα να προσφύγει στο Διοικητικό Δικαστήριο βάσει του άρθρου 146 του Συντάγματος. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί πως όταν τροποποιήθηκε από το άρθρο 48 του τροποποιητικού νόμου του 2018, η διάταξη που αφορά στο έννομο συμφέρον των ΜΚΟ περιορίστηκε στην αμφισβήτηση μόνο των αποφάσεων της Περιβαλλοντικής Αρχής που είναι υπεύθυνη για την χορήγηση περιβαλλοντικών εγκρίσεων και μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις: σχετικά με την χορήγηση έγκρισης, σχετικά με απόφαση προκαταρκτικού ελέγχου (βάσει του συμπεράσματος ότι δεν απαιτείται μελέτη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων) και για οποιαδήποτε απόφαση ή παράλειψη διεξαγωγής δημόσιας διαβούλευσης ή για την αποτροπή συμμετοχής ενός ενδιαφερόμενου μέρους του κοινού. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ίδιου Νόμου, η Περιβαλλοντική Αρχή είναι ο Διευθυντής του Τμήματος Περιβάλλοντος.

Ο Νόμος περί της Ολοκληρωμένης Πρόληψης και Ελέγχου της Ρύπανσης 56(Ι)/2003 (IPPC) όπως έχει αντικατασταθεί από τον περί Βιομηχανικών Εκπομπών Νόμο 184(Ι)/2013, ο οποίος σύμφωνα με το άρθρο 42 παρέχει πρόσβαση σε πληροφορίες και διαβουλεύσεις και το δικαίωμα των περιβαλλοντικών ΜΚΟ σε δικαστική προσφυγή εάν δεν τηρούνται οι όροι για την παροχή πληροφοριών και την συμμετοχή του κοινού.

Ο περί της Περιβαλλοντικής Ευθύνης Νόμος 189(Ι)/2007, στο άρθρο 14(Ι) επιτρέπει σε κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που επηρεάζεται ή **θα μπορούσε να επηρεαστεί** από περιβαλλοντική ζημία, να προσφύγει στη δικαιοσύνη. Ο όρος «νομικό πρόσωπο» περιλαμβάνει οποιαδήποτε εταιρεία ή σωματείο των οποίων ο κύριος στόχος, σύμφωνα με το καταστατικό τους, περιλαμβάνει την προστασία του περιβάλλοντος.

3) Κανόνες για την νομιμοποίηση που ισχύουν για τις ΜΚΟ και τους ιδιώτες (σε διοικητικές διαδικασίες και σε δικαστικό επίπεδο, για οργανώσεις με νομική προσωπικότητα, ad hoc ομάδες εκπροσώπων του κοινού, νομιμοποίηση για τις αλλοδαπές ΜΚΟ κ.λπ.)

Ο πίνακας που ακολουθεί εξηγεί ποιος έχει έννομο συμφέρον και πότε. Στην ουσία, κάθε πρόσωπο, είτε είναι φυσικό είτε νομικό, είτε είναι Κύπριος είτε είναι αλλοδαπός, έχει το ίδιο δικαίωμα να ζητήσει διοικητικό έλεγχο, να παραπονεθεί στον Επίτροπο ή να προσφύγει στο Δικαστήριο, εάν επηρεάζεται προσωπικά και άμεσα σε σχέση με νόμιμο συμφέρον. Οι ΜΚΟ έχουν μόνο τα περιορισμένα δικαιώματα που προβλέπονται από τους ειδικούς νόμους του τομέα του περιβάλλοντος, που έχουν παρατεθεί πιο πάνω.

Έννομο συμφέρον/ Ενεργητική νομιμοποίηση

Δικαίωμα ευρείας ενεργητικής νομιμοποίησης (Legal Standing)	(Διοικητικές διαδικασίες) Ιεραρχική προσφυγή	(Δικαστική διαδικασία) Διοικητική Προσφυγή	Καταγγελία στον Επίτροπο Διοικήσεως ή στον Επίτροπο Περιβάλλοντος
Φυσικά πρόσωπα	Μόνο εναντίον απόφασης που τα αφορά	Απαιτείται έννομο συμφέρον σύμφωνα με το άρθρο 146 του Συντάγματος ή με βάση την περιβαλλοντική νομοθεσία για Κύπριους πολίτες και μη	Κάθε πρόσωπο που έχει συμφέρον, πολίτης της Δημοκρατίας και μη
ΜΚΟ	Κανονικά απαιτείται να επιδείξουν δημόσιο συμφέρον	Απαιτείται έννομο συμφέρον είτε (α) λόγω εγγύτητας (proximity) βάσει του	Πρέπει να αποδείξουν παραβιάσεις εκ μέρους δημόσιας αρχής

		Συντάγματος, ή (β) βάσει περιβαλλοντικής νομοθεσίας όπως είναι ο Νόμος 127(Ι)/2018 (ΕΙΑ), ο Νόμος 184(Ι)/2013 περί Περιβαλλοντικής ευθύνης Νόμος 189(Ι)/2007.	(κεντρικής ή τοπικής) ακόμα και εάν συνδέονται χαλαρά με την ΜΚΟ.
Άλλες νομικές οντότητες	Οι τοπικές αρχές που επηρεάζονται άμεσα ή διεκδικούν δημόσιο συμφέρον για τους κατοίκους τους	Τοπικές αρχές και ενδεχομένως άλλες νομικά αναγνωρισμένες οντότητες (π.χ. Ένωση Γονέων, Εκκλησιαστικό Συμβούλιο) που διεκδικούν δημόσιο συμφέρον σύμφωνα με το Άρθρο 146 του Συντάγματος όπως ερμηνεύεται από την Νομολογία.	Όπως πιο πάνω
Εκτακτες (Ad-hoc) ομάδες προσώπων	Λ.χ. ομάδες πολιτών, απαιτείται να επιδείξουν αιτιολογημένο συμφέρον	Δεν έχουν ενεργητική νομιμοποίηση ως ομάδα, αλλά τα μέλη της ομάδας ως άτομα θα είχαν τέτοια νομιμοποίηση εάν πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 146 του Συντάγματος.	Απαιτείται να αποδείξουν κακοδιαχείριση/ παραβιάσεις είτε από δημόσια ή τοπική αρχή που τους επηρεάζει
Ξένες ΜΚΟ	Δεν υπάρχει ειδική διάταξη. Πιθανώς αποδεκτή εάν η ΜΚΟ αποδεικνύει είτε παγκόσμιο ενδιαφέρον για το θέμα είτε εάν οι επιπτώσεις αφορούν και την Κύπρο.	Η υπερτερούσα άποψη είναι ότι αν και δεν υπάρχει στο νόμο ειδική πρόβλεψη για ξένες ΜΚΟ, θα είχαν δικαίωμα βάσει των ειδικών τομεακών περιβαλλοντικών νόμων (ΕΙΑ, IPPC, ELD), αν ήταν εγγεγραμμένοι φορείς στην χώρα τους, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και θα μπορούσαν να επιδείξουν επαρκή «εγγύτητα».	Κανένας λόγος για τον οποίο δεν θα μπορούσαν να διαμαρτυρηθούν για μια κυπριακή διοικητική πράξη που επηρεάζει θέματα ενδιαφέροντος τους.

4) Ποιοι είναι οι κανόνες για τη μετάφραση και τη διερμηνεία σε περίπτωση που εμπλέκονται αλλοδαποί διάδικοι;

Η μετάφραση των νομικών εγγράφων δεν παρέχεται από τα δικαστήρια και γίνεται με έξοδα του διαδίκου. Διερμηνεία των διαδικασιών παρέχεται σε όλες τις ποινικές υποθέσεις και σε άλλες υποθέσεις μετά από αίτηση στο Δικαστήριο εάν ένας διάδικος δεν ομιλεί μία από τις επίσημες γλώσσες της χώρας (ελληνικά και τουρκικά), με πληρωμή του μεταφραστή. Όταν οι διάδικοι εκπροσωπούνται μέσω δικηγόρου, είναι προϋπόθεση ότι οι δικηγόροι τους μιλούν ελληνικά. Οι αγορεύσεις (δηλαδή τα επίσημα έγγραφα που χρησιμοποιούνται για την δικαστική διαδικασία – η δικογραφία) μπορούν να υποβληθούν μόνο στις επίσημες γλώσσες. Ένας αλλοδαπός μπορεί να προβεί σε ένορκη δήλωση στην γλώσσα του, συνοδευόμενη από έγκυρη μετάφραση.

1.5. Αποδεικτικά στοιχεία και συμμετοχή πραγματογνωμόνων στις διαδικασίες

Επισκόπηση των ειδικών κανόνων για διοικητικές αποφάσεις για περιβαλλοντικά θέματα, έλεγχος του δικαστή, πρόσκληση πραγματογνώμονα για συμμετοχή στη διαδικασία κ.λπ.

1) Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων – υπάρχουν όρια στην απόκτηση ή την αξιολόγηση αποδεικτικών στοιχείων, μπορεί το δικαστήριο να ζητήσει αυτεπαγγέλτως αποδεικτικά στοιχεία;

Σε προσφυγές στο Διοικητικό Δικαστήριο, η υπόθεση διεξάγεται βάσει γραπτών αγορεύσεων, συμπεριλαμβανομένων και ενόρκων δηλώσεων από οποιοδήποτε μέρος, εάν είναι απαραίτητες. Η δημόσια αρχή κατά της οποίας γίνεται η προσφυγή πρέπει να παρέχει τον πλήρη φάκελο που σχετίζεται με την υπόθεση προς εξέταση από το Δικαστήριο. Οι φάκελοι θεωρείται ότι παρέχουν τα κύρια αποδεικτικά στοιχεία. Το Δικαστήριο μπορεί να ελέγξει την νομιμότητα της προσβαλλόμενης διοικητικής πράξης ή παράλειψης, αλλά δεν επεκτείνεται στην ουσία της υπόθεσης ή σε τεχνικά ή επιστημονικά θέματα. Ο έλεγχος εκτείνεται, ωστόσο, στο κατά πόσον η εν λόγω υπηρεσία εξέτασε τις επιπτώσεις της πράξης της όπως θα έπρεπε να κάνει. Αυτεπάγγελτα, το Δικαστήριο μπορεί να εξετάσει θέματα διαδικαστικού χαρακτήρα, όπως το εκπρόθεσμο, τον εκτελεστό χαρακτήρα μιας πράξης, την αρμοδιότητα ενός οργάνου και το έννομο συμφέρον του προσφεύγοντος. Τα συνταγματικά ζητήματα ή η παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων πρέπει να δικογραφηθούν. Ο αιτών πρέπει να αποδείξει την υπόθεσή του και το επίπεδο απόδειξης σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία είναι, όπως στις αστικές δίκες, στο ισοζύγιο των πιθανοτήτων.

2) Πώς μπορεί κάποιος να καταθέσει νέα αποδεικτικά στοιχεία;

Κατά κανόνα δεν μπορούν να εισαχθούν νέα αποδεικτικά στοιχεία, καθώς το περιεχόμενο των φακέλων θεωρείται ότι περιέχει όλο το σχετικό υλικό. Υπάρχουν εξαιρέσεις μόνο εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπάρχει «καλός λόγος» για να το πράξει, όπως ορίζεται από την Νομολογία και τότε μόνο εάν αφορά περίοδο πριν από την επιδική απόφαση. Βλέπε υπόθεση 651/2019 CLR, *Εκκλησία Αγίου Νικολάου, Πάνω Δευτερά v. Δημοκρατίας (2019)*.

3) Πώς μπορεί κάποιος να λάβει πραγματογνωμοσύνη στο πλαίσιο των διαδικασιών; Δημοσιοποιημένοι κατάλογοι και μητρώα πραγματογνωμόνων

Με εξαίρεση τους καταλόγους καθηγητών Πανεπιστημίων (που αναφέρονται αλλού σε αυτό το κείμενο), προς το παρόν δεν υπάρχουν δημοσιευμένοι κατάλογοι εμπειρογνομώνων, αν και αναμένεται μητρώο εγκεκριμένων μελετητών για μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Δεδομένου ότι η γνώμη των εμπειρογνομώνων συνήθως σχετίζεται με ζητήματα ουσίας και το Διοικητικό Δικαστήριο δεν εξετάζει θέματα ουσίας, η χρήση μαρτυρίας από εμπειρογνώμονες είναι περιορισμένη. Εάν ήταν απαραίτητη η γνώμη εμπειρογνομώνων, για να υποστηριχθεί μια αξίωση ακύρωσης ή να ζητηθεί αποζημίωση από το Αστικό Δικαστήριο, ο δικηγόρος που χειρίζεται την υπόθεση κανονικά θα συμβουλευσει τον πελάτη και θα προτείνει εμπειρογνώμονα. Απαιτείται η άδεια του δικαστηρίου για προσκόμιση μαρτυρίας εμπειρογνώμονα.

3.1) Η πραγματογνωμοσύνη είναι δεσμευτική για τους δικαστές, υπάρχει επίπεδο διακριτικής ευχέρειας;

Σύμφωνα με την συνήθη πρακτική του Διοικητικού Δικαστηρίου, όπως αναφέρεται και στην παράγραφο 1.5.3 πιο πάνω, δεν καλείται συνήθως μαρτυρία από εμπειρογνώμονα. Αλλά αν συμβεί αυτό σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η μαρτυρία τους δεν είναι δεσμευτική. Εναπόκειται στο Δικαστήριο να αξιολογήσει το βάρος και την αξιοπιστία της.

3.2) Κανόνες για τους πραγματογνώμονες που καλούνται από το δικαστήριο

Δεδομένου ότι η Κύπρος ακολουθεί το σύστημα της εκατέρωθεν ακροάσεως – το αντιπαραθετικό δικαστικό σύστημα – το Δικαστήριο δεν θα καλέσει εμπειρογνώμονες.

3.3) Κανόνες για τους πραγματογνώμονες που καλούνται από τους διαδίκους

Όπως αναφέρθηκε η μαρτυρία εμπειρογνομώνων δεν γίνεται συνήθως δεκτή σε διοικητικές υποθέσεις, εκτός όπως αναφέρεται στην παράγραφο 1.5.3.. Σε τέτοια περίπτωση ισχύουν οι γενικοί κανόνες των δικαστηρίων για μαρτυρία εμπειρογνομώνων.

3.4) Ποια είναι τα διαδικαστικά έξοδα που πρέπει να καταβάλλονται, μεταξύ άλλων όσον αφορά τις πραγματογνωμοσύνες και την κατάθεση πραγματογνώμονα;

Δεν εφαρμόζεται.

1.6. Νομικά επαγγέλματα και πιθανοί φορείς, συμμετέχοντες στις διαδικασίες

1) Ο (υποχρεωτικός) ρόλος των δικηγόρων. Τρόπος επικοινωνίας μαζί τους (δημόσια προσβάσιμος ηλεκτρονικός σύνδεσμος προς το μητρώο ή τον ιστότοπο του δικηγορικού συλλόγου). Δικηγόροι που ειδικεύονται σε περιβαλλοντικά θέματα

Νομική εκπροσώπηση:

Η εκπροσώπηση από νομικό σύμβουλο δεν είναι υποχρεωτική για τα φυσικά πρόσωπα. Ο αιτών μπορεί να παρουσιάσει την υπόθεσή του αυτοπροσώπως, αλλά, δεδομένου ότι το διοικητικό δίκαιο είναι περίπλοκο και εξαρτάται από την νομολογία, αυτό δεν είναι σκόπιμο. Στην Κύπρο οι δικηγόροι δικαιούνται να ασχοληθούν με οποιοδήποτε νομικό ζήτημα και δεν έχουν (ακόμα δηλωμένες) επίσημες εξειδικεύσεις, αν και αρκετοί δικηγόροι επιλέγουν συγκεκριμένους τύπους υποθέσεων ή επιλέγουν να μην αναλάβουν δικαστικές υποθέσεις. Ο κατάλογος των εγγεγραμμένων δικηγόρων που ασκούν το επάγγελμα είναι αναρτημένος στον ιστότοπο του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου και ενημερώνεται τακτικά. Δεν υπάρχουν δικηγορικά γραφεία που να ειδικεύονται σε περιβαλλοντικά θέματα και σύμφωνα με τον γενικό κώδικα δεοντολογίας δεν επιτρέπεται η διαφήμιση. Κατά συνέπεια και έως ότου αλλάξει αυτός ο κανόνας, δεν θα μπορούσε να υπάρχει δημοσιευμένη λίστα. Εντούτοις, συζητιέται από τον Δικηγορικό Σύλλογο η σκοπιμότητα εξειδίκευσης. Ένα άτομο που επιθυμεί να κινήσει διαδικασία για περιβαλλοντικό ζήτημα θα ήταν καλό να ζητήσει δικηγόρο με πείρα στο συνταγματικό/διοικητικό δίκαιο, καθώς η διαδικασία θα διεξαχθεί πιθανότατα βάσει του άρθρου 146 του Συντάγματος. Δεδομένου ότι η Κύπρος είναι ένα μικρό μέρος, οι πληροφορίες διακινούνται με σύσταση. Αντίθετα με τα φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα όπως είναι οι ΜΚΟ, μπορούν να προσφύγουν στο Δικαστήριο μόνο εάν εκπροσωπούνται από δικηγόρο. Δεν υπάρχουν ΜΚΟ που να παρέχουν δημόσια συμβουλές ή δημόσια διαβούλευση για περιβαλλοντικά/ νομικά θέματα.

1.1) Υπάρχει δυνατότητα παροχής δωρεάν συνδρομής;

Δεν υπάρχει καμία πρακτική προσφοράς υπηρεσιών pro bono, δεδομένου ότι απαγορεύεται βάσει της περί δικηγόρων νομοθεσίας. Μπορεί να υπήρξαν περιπτώσεις κατά τις οποίες ένας δικηγόρος παραιτήθηκε από την αμοιβή του - όχι σε περιβαλλοντικές υποθέσεις μέχρι στιγμής (δεδομένου ότι δεν έχουν εμφανιστεί τέτοιες ενώπιον των δικαστηρίων) - αλλά αυτό θα γίνει τελείως ιδιωτικά.

1.2) Εάν υπάρχει η δυνατότητα παροχής δωρεάν συνδρομής, ποια είναι τα κύρια στοιχεία της διαδικασίας για τη λήψη της;

Δεν εφαρμόζεται.

1.3) Σε ποιον θα πρέπει να απευθύνεται ο αιτών δωρεάν συνδρομή;

Δεν εφαρμόζεται.

2) Μητρώα πραγματογνωμόνων ή δημοσιοποιημένοι ιστότοποι δικηγορικών συλλόγων ή μητρώων που περιλαμβάνουν τα στοιχεία επικοινωνίας πραγματογνωμόνων

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου δημοσιεύει ένα λεγόμενο κατάλογο εμπειρογνώμωνων που είναι κατ' ακρίβεια ο κατάλογος του προσωπικού των σχολών με τις ειδικεύσεις τους (βλ. ucy.ac.cy/list_of_experts). Έχει συμβεί σε μη περιβαλλοντικές υποθέσεις, πχ. σε μία πρόσφατη υπόθεση έκδοσης που εκδικάστηκε στο Επαρχιακό Δικαστήριο να επιτραπεί στους δικηγόρους υπεράσπισης να καλέσουν εμπειρογνώμονες από τον κατάλογο του Πανεπιστημίου Κύπρου. Άλλα πανεπιστήμια εκδίδουν παρόμοιες λίστες προσωπικού.

3) Κατάλογος ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα, σύνδεσμοι προς τους ιστότοπους όπου εμφανίζονται τα στοιχεία επικοινωνίας των εν λόγω ΜΚΟ

Διατίθεται [δημόσιο μητρώο περιβαλλοντικών ΜΚΟ](#).

ΜΚΟ που υπέβαλαν προσφυγές στο παρελθόν είναι οι «[Φίλοι του Ακάμα](#)», και το «[Ίδρυμα Λάονα για την Αναβίωση και Προστασία της Κυπριακής Υπαιθρου](#)». Η ΜΚΟ «Φίλοι του Ακάμα» έχει ανανεώσει τις προσπάθειές της με πρόσφατη προσφυγή, ενώπιον του Δικαστηρίου. Δύο άλλες ΜΚΟ που ασχολούνται με νομικά θέματα, είναι η [Terra Cypria](#) - Κυπριακό Ίδρυμα Προστασίας του Περιβάλλοντος» και η [Πρωτοβουλία για την Διάσωση των Φυσικών Ακτών](#), αλλά δεν έχουν εμπλακεί σε δικαστικές διαδικασίες μέχρι στιγμής σύνταξης του παρόντος.

4) Κατάλογος διεθνών ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο κράτος μέλος

Οι διεθνείς ΜΚΟ με παραρτήματα στην Κύπρο είναι οι «[Φίλοι της Γης-Κύπρος](#)» και η «[Birdlife Cyprus](#)» (μέλος της Birdlife International) (αλλά καμία δεν έχει κινήσει προσφυγές ακόμα).

1.7. Εγγυήσεις για αποτελεσματικές διαδικασίες

1.7.1. Δικονομικές προθεσμίες

1) Προθεσμία για την άσκηση προσφυγής κατά διοικητικής (όχι δικαστικής) απόφασης διοικητικού οργάνου (είτε ανώτερου είτε του ίδιου επιπέδου) για περιβαλλοντικό ζήτημα

Γενικά (αν δεν προωθηθεί ένα θέμα δικαστικώς), μία μη-δικαστική διοικητική απόφαση, είτε περιβαλλοντική είτε άλλη, μπορεί να προσβληθεί μέσω γραπτού παραπόνου στον αρμόδιο υπουργό ή σε άλλο σχετικό προϊστάμενο. Δεν υπάρχει συγκεκριμένη χρονική προθεσμία, εξαρτάται από την υπόθεση και τις περιστάσεις της. Σε περίπτωση προβλεπόμενης από το νόμο ιεραρχικής προσφυγής σε Υπουργό, ο σχετικός νόμος καθορίζει επίσης την προθεσμία εντός της οποίας μπορεί αυτή να υποβληθεί.

Αν ο νόμος προβλέπει ότι η απόφαση ή η πράξη πρέπει να δημοσιευτεί στην επίσημη εφημερίδα του κράτους, η προθεσμία ξεκινά να τρέχει από την ημερομηνία δημοσίευσης.

2) Προθεσμία για την έκδοση απόφασης από διοικητικό όργανο

Σύμφωνα με το Άρθρο 29 του Κυπριακού Συντάγματος οποιοδήποτε πρόσωπο απευθύνεται σε δημόσια αρχή πρέπει να λαμβάνει ανταπόκριση εντός 30 ημερών. Εντούτοις, η εν λόγω ανταπόκριση συνήθως δεν είναι κάτι περισσότερο από μία τυπική απάντηση με την οποία ενημερώνεται ο αιτητής ότι θα χρειαστεί περαιτέρω χρόνος για να δοθεί πλήρης απάντηση. Ο αιτητής μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο, εάν η απάντηση οδηγεί σε εκτελεστή πράξη, η οποία μπορεί να προσβληθεί κάτω από το Άρθρο 146 του Συντάγματος.

3) Είναι δυνατή η άσκηση προσφυγής κατά της διοικητικής απόφασης πρώτου βαθμού απευθείας ενώπιον του δικαστηρίου;

Ναι, μπορεί να καταχωρηθεί προσφυγή στο δικαστήριο, δεδομένου ότι ο αιτητής πληροί τις προϋποθέσεις του Άρθρου 146 του Συντάγματος, περιλαμβανομένης της προθεσμίας των 75 ημερών.

4) Υπάρχει καθορισμένη προθεσμία για την έκδοση απόφασης από το εθνικό δικαστήριο;

Μία περιβαλλοντική δικαστική υπόθεση θα τύχει του ίδιου χειρισμού όπως οποιαδήποτε άλλη προσφυγή και η διάρκεια, κατά μέσο όρο, είναι 12-16 μήνες για προκαταρκτικές επαφές/ανταλλαγές και τουλάχιστον δύο χρόνια για ολοκλήρωση, πιθανόν τέσσερα. Μία έφεση μπορεί να διαρκέσει πολύ περισσότερο. Σύμφωνα με τους Διαδικαστικούς Κανονισμούς 11/1986, οι αποφάσεις πρωτόδικων δικαστηρίων πρέπει να εκδίδονται εντός έξι μηνών από την τελική ακρόαση. Δεν υπάρχει προθεσμία για το Ανώτατο Δικαστήριο. Στην πράξη, όλων των ειδών οι διαδικασίες παίρνουν πολύ χρόνο, εκτός στο Δικαστήριο Ενοικιοστασίου και σε οικογενειακά δικαστήρια όταν υποθέσεις αφορούν τα συμφέροντα ανηλίκων. Εάν μία απόφαση σε πρωτόδικο δικαστήριο δεν εκδοθεί εντός έξι μηνών από την τελική ακρόαση, ενδέχεται να ζητηθούν εξηγήσεις και οι διάδικοι μπορούν να αναζητήσουν δικαίωση από το Ανώτατο Δικαστήριο. Υπήρξαν περιπτώσεις προσφυγών στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας λόγω των δικαστικών καθυστερήσεων, όπου αποφασίστηκε ότι τέτοιου είδους καθυστερήσεις είναι καθεαυτές άρνηση απονομής της δικαιοσύνης. Ο Νόμος 2(1)/2010, βασισμένος στο Άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προβλέπει την δυνατότητα έναρξης διαδικασίας αξιωνοντας αποζημιώσεις για μία αδικαιολόγητα καθυστερημένη δικαστική απόφαση. Εικάζεται ότι η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου, M.D. Cyprus Soya v. Γενικού Εισαγγελέα, υποθ. Αρ. 1/2018 εκδοθείσα το 2019, ισηγείται ότι η πιο πάνω διαδικασία θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε καθυστερήσεις στην εκδίκαση της έφεσης.

5) Προθεσμίες που ισχύουν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας (για τους διαδίκους, την υποβολή αποδεικτικών στοιχείων, άλλες πιθανές προθεσμίες, κ.λπ.)

Οι προθεσμίες καθορίζονται από τον [Διαδικαστικό Κανονισμό 6/2015](#), ο οποίος επίσης εμπεριέχει τα έντυπα που πρέπει να συμπληρωθούν από τον αιτούντα και τους καθ' ων η αίτηση, περιλαμβανομένων αιτητών οι οποίοι δεν εκπροσωπούνται από δικηγόρο. Εν συντομία, εντός 45 ημερών από την επίδοση της προσφυγής, οι καθ' ων η αίτηση πρέπει να καταχωρήσουν Ένσταση και ένα ενδιαφερόμενο μέρος πρέπει επίσης να πράξει ανάλογα μέσα σε 21 ημέρες. Η ανταλλαγή γραπτών αγορεύσεων, με επιχειρηματολογία σε συνοπτική μορφή πρέπει να γίνει εντός 30 ημερών. Η διαδικασία και προθεσμίες καθορίζονται από τον Δικαστή της κάθε υπόθεσης και συνήθως δίνονται αρκετές παρατάσεις με αποτέλεσμα αυτή η διαδικασία να διαρκέσει πολύ περισσότερο.

1.7.2. Προσωρινά και ασφαλιστικά μέτρα, εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων

1) Πότε η προσφυγή κατά διοικητικής απόφασης έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα;

Δεν υπάρχει αυτόματη αναστολή σε προσφυγή ή έφεση, ούτε είναι δυνατό να ζητηθεί απλώς ένα προσωρινό ενδιάμεσο διάταγμα. Ένα προσωρινό ενδιάμεσο διάταγμα πρέπει να είναι μέρος προσφυγής κατά της νομιμότητας της απόφασης ή της πράξης. Σε σχέση με την ιεραρχική προσφυγή (σε ιεραρχικό ανώτερο όργανο), παρακαλώ βλ. 1.7.2.2. πιο κάτω.

2) Υπάρχει δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων κατά τη διάρκεια της διοικητικής προσφυγής από την αρχή ή την ανώτερη αρχή;

Στο πλαίσιο ιεραρχικής/διοικητικής προσφυγής σε ιεραρχικά ανώτερη αρχή, συνηθίζεται να αναστέλλεται η ισχύς της διοικητικής πράξης/απόφασης ενόσω διαρκεί η εξέταση της προσφυγής και εάν η εξέταση καταλήξει υπέρ του προσφεύγοντος, η πράξη/απόφαση θεωρείται λήγασα. Εάν η εξέταση επικυρώσει την πράξη/απόφαση, αυτή θα εφαρμοστεί και η προσφυγή στο δικαστήριο δεν θα διακόψει την εφαρμογή της πράξης αυτόματα.

3) Υπάρχει δυνατότητα υποβολής αίτησης για ασφαλιστικά μέτρα κατά τη διάρκεια της διαδικασίας και υπό ποιες προϋποθέσεις; Υπάρχει προθεσμία για την υποβολή αυτής της αίτησης;

Εκτός εάν αυτό προβλέπεται από την ειδικότερη νομοθεσία, δεν υπάρχει γενική πρόνοια για την έκδοση διαταγμάτων σε περιβαλλοντικά θέματα. Θα πρέπει να ακολουθηθεί και να ικανοποιηθεί η κανονική δικαστική διαδικασία. Σπάνια ικανοποιούνται αιτήματα αναστολής υποβληθέντα από άτομα ή ομάδες και συχνά επιφέρουν σημαντικά χρηματικά έξοδα σε σχέση αποζημιώσεις (cross-damages). Οι εφαρμοστέες προϋποθέσεις είναι τέτοιες ώστε τα προσωρινά διατάγματα να δίδονται πιο εύκολα σε κυβερνητικά τμήματα που επιχειρούν να εμποδίσουν μία παράνομη πράξη (π.χ. να σταματήσουν ιδιώτη από το να κατεδαφίσει ένα διατηρητέο κτίριο). Η δυνατότητα έφεσης στο Ανώτατο Δικαστήριο εναντίον απόφασης η οποία απέρριψε προσωρινό διάταγμα, υπάρχει.

4) Πραγματοποιείται άμεση εκτέλεση διοικητικής απόφασης ανεξάρτητα από την ασκηθείσα προσφυγή; Υπό ποιες προϋποθέσεις;

Κανονικά είναι άμεση η εκτέλεση, εκτός εάν παρέχεται προθεσμία για απάντηση από το επηρεαζόμενο μέρος. Εάν καταχωρηθεί διοικητική προσφυγή σε ιεραρχικά ανώτερη διοικητική αρχή (ιεραρχική προσφυγή), ήτοι στον αρμόδιο υπουργό, η εκτέλεση θα ανασταλεί εκκρεμούσης της απόφασης του/της, όπως αναφέρεται στην παρ. 1.7.2.2. πιο πάνω. Αυτό προϋποθέτει ότι η καθ' ης η αίτηση διοικητική αρχή έχει επίσης ενημερωθεί μέσω επίδοσης σχετικά με το παράπονο που έχει υποβληθεί.

5) Η διοικητική απόφαση αναστέλλεται εάν προσβληθεί ενώπιον του δικαστηρίου κατά τη δικαστική φάση;

Δεν αναστέλλεται αυτόματα. Βλ. απαντήσεις στις παρ. 1.7.2.1 και 1.7.2.3 πιο πάνω.

6) Υπάρχει δυνατότητα τα εθνικά δικαστήρια να διατάξουν ασφαλιστικά μέτρα (υπό την προϋπόθεση χρηματικής κατάθεσης); Μπορεί να ασκηθεί χωριστή προσφυγή κατά αυτής της διαταγής ασφαλιστικών μέτρων ή της χρηματικής κατάθεσης;

Ναι, υπό πολύ αυστηρές προϋποθέσεις και το ποσό που ζητείται συνήθως ως εγγύηση είναι πολύ ψηλό για να μπορεί να το εξασφαλίσει ένας απλός πολίτης ή μια ΜΚΟ. Βλ. απαντήσεις στις παρ. 1.7.2.1 και 3 πιο πάνω. Εντούτοις, στην πρόσφατη απόφαση Ιερού Ναού Αγίου Νικόλαου ν. Δημοκρατίας, αρ. 651 /2019, δόθηκε προσωρινή θεραπεία χωρίς την απαίτηση για χρηματική εγγύηση, σε σχέση με την κατασκευή παραρτήματος βενζίνης σε απόσταση μικρότερη από 200μ από εκκλησία (η αποδεκτή απόσταση από το Τμήμα Χωροταξίας για σκοπούς προστασίας της γεινιάσης). Το θέμα εγέρθηκε στο πλαίσιο της κυρίως προσφυγής και εκδόθηκε προσωρινό διάταγμα διότι ήταν ξεκάθαρο ότι ο αιτών ο οποίος ήταν το συμβούλιο της εκκλησίας και εννέα άλλοι κάτοικοι της γεινιάζουσας περιοχής είχαν *locus standi*. Στην πρόσφατη απόφαση Δημητρίου και άλλοι ν. Δήμος Λεμεσού, αρ. 746/2019, το Διοικητικό Δικαστήριο αρνήθηκε την έκδοση διατάγματος ενάντια στην ανέγερση ουρανοξύστη σε κατοικημένη περιοχή, επαναλαμβάνοντας τις πάγιες αρχές ότι τα προσωρινά διατάγματα δίδονται με ιδιαίτερη προσοχή και μόνο όπου υφίσταται έκδηλη παρανομία ή απειλή ανεπανόρθωτης ζημιάς. Σε αυτή την περίπτωση θεωρήθηκε ότι οι κατασκευαστές δεν διενεργούσαν παρά μόνο προκαταρκτικές εργασίες και αποφασίστηκε ότι τα θέματα που εγέρθηκαν από τους αιτητές, τα οποία περιλάμβαναν αναφορές στο δίκαιο της Ε.Ε. και την Σύμβαση του Ωρχους, θα αντιμετωπιζόνταν στο πλαίσιο της κυρίως διαδικασίας της προσφυγής.

Η άρνηση για παραχώρηση προσωρινού διατάγματος μπορεί να εφεσβληθεί ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

1.7.3. Έξοδα - Νομική συνδρομή - Δωρεάν συνδρομή, άλλοι μηχανισμοί οικονομικής συνδρομής

1) Πώς μπορεί κάποιος να υπολογίσει τα έξοδα κίνησης διαδικασίας - διοικητικά έξοδα, δικαστικά έξοδα, έξοδα προσφυγής ενώπιον της δικαιοσύνης, αμοιβές πραγματογνωμόνων, αμοιβές δικηγόρων, έξοδα άσκησης ένδικων μέσων, κ.λπ.

Ένας υπολογισμός εξόδων μπορεί να γίνει από δικηγόρους που ασκούν το επάγγελμα. Το κύριο κόστος σε οποιαδήποτε δικαστική διαδικασία θα ήταν η δικηγορική αμοιβή και έξοδα. Επιπρόσθετα, οποιαδήποτε προσφυγή ή αγωγή καταχωρείται φέρει χαρτόσημα (δικαστικά έξοδα). Σε πολιτικές διαδικασίες, τα χαρτόσημα εξαρτώνται από το ποσό των αποζημιώσεων που αξιώνονται. Σε προσφυγές στο Διοικητικό Δικαστήριο ο μέσος όρος που αναγνωρίζεται από το Δικαστήριο ως δικηγορικά έξοδα σε πρωτόδικες διαδικασίες είναι €1500. Τα χαρτόσημα πλέον η επίδοση ανέρχονται στα €300. Για αναθεωρητικές εφέσεις το κόστος για τα χαρτόσημα και την επίδοση είναι περίπου €450 ενώ στις πολιτικές εφέσεις τα χαρτόσημα εξαρτώνται. Η χρέωση εμπειρογνομώνων για προετοιμασία έκθεσης μπορεί να κυμαίνεται από €500 και άνω, ανάλογα με την έκθεση που πρέπει να ετοιμαστεί, πλέον χρέωση για όσες μέρες εμφανίστηκε ο εμπειρογνώμονας στο Δικαστήριο. Όμως, όπως έχει ήδη αναφερθεί, δεν συνηθίζεται να καλούνται ως μάρτυρες εμπειρογνώμονες στο Διοικητικό Δικαστήριο. Εάν δεν υπάρχει συμφωνία μεταξύ του δικηγόρου και του πελάτη, τότε εφαρμόζονται οι ελάχιστες χρεώσεις. Ο προϋπολογισμός εξόδων θα πρέπει να περιλαμβάνει τα έξοδα της άλλης πλευράς εάν ο προσφεύγων χάσει την υπόθεση. Εντούτοις, αυτά τα έξοδα υπολογίζονται από τον Πρωτοκολλητή σύμφωνα με υφιστάμενο πίνακα, ο οποίος δεν καλύπτει αναγκαστικά και πάντοτε τα πραγματικά νομικά έξοδα του διαδίκου.

2) Έξοδα ασφαλιστικών μέτρων / προσωρινού μέτρου - απαιτείται κατάθεση;

Η εγγύηση δεν είναι υποχρεωτική και το Δικαστήριο διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια σε αυτό το ζήτημα. Υπήρξαν υποθέσεις όπου η υποβληθείσα εγγύηση ανερχόταν σε χιλιάδες ευρώ, ανάλογα με το ποσό που ισχυριζόταν το άλλο μέρος ότι θα έχανε με το να μην του επιτραπεί να προχωρήσει (π.χ. εάν σταματήσει μία οικοδομή, η εκτίμηση θα περιλαμβάνει τις μέρες που το εργατικό δυναμικό θα μείνει εκτός του εργοταξίου, αποζημίωση στη περίπτωση που το έργο δεν τελειώσει στον προκαθορισμένο χρόνο, κτλ.). Βλ. επίσης την υπόθεση που αναφέρεται στην παρ. 1.7.2.6.

3) Υπάρχει διαθέσιμη νομική συνδρομή για φυσικά πρόσωπα;

Δεν υπάρχει διαθέσιμη νομική αρωγή σε αιτητές στο Διοικητικό Δικαστήριο, εκτός στην περίπτωση αιτητών ασύλου.

4) Υπάρχει διαθέσιμη νομική συνδρομή για ενώσεις, νομικά πρόσωπα, ΜΚΟ με ή χωρίς νομική προσωπικότητα; Εάν ναι, πώς υποβάλλεται αίτηση χορήγησης νομικής συνδρομής; Υπάρχει δυνατότητα παροχής δωρεάν συνδρομής;

Όχι, νομική αρωγή παρέχεται μόνο σε φυσικά πρόσωπα, ως ανωτέρω

5) Υπάρχουν διαθέσιμοι άλλοι μηχανισμοί οικονομικής συνδρομής για τη χορήγηση οικονομικής συνδρομής;

Όχι.

6) Ισχύει η αρχή «ο ηττηθείς πληρώνει»; Πώς εφαρμόζεται από τα δικαστήρια; Υπάρχουν εξαιρέσεις;

Επικρατεί η αρχή «ο ηττημένος πληρώνει» αν και το Δικαστήριο έχει την διακριτική ευχέρεια να μην επιτρέψει όλα τα έξοδα ή να διατάξει κάθε διάδικο να επωμιστεί τα δικά του έξοδα, όμως αυτό δεν θα είναι γνωστό εκ των προτέρων, είναι στη κρίση του Δικαστηρίου.

7) Μπορεί το δικαστήριο να χορηγήσει εξαίρεση από τα διαδικαστικά έξοδα, τις δαπάνες, τα τέλη κατάθεσης, τον προσδιορισμό των δικαστικών εξόδων κ.λπ.; Υπάρχουν άλλα εθνικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με το εν λόγω θέμα;

Το δικαστήριο δεν μπορεί να παραχωρήσει εξαιρέσεις από τα διαδικαστικά έξοδα του αιτούντα, όποιο κι εάν είναι το νομικό καθεστώς του. Παρόλα αυτά, μπορεί να αποφασίσει να μην διατάξει τον αποτυχόντα να πληρώσει τα νομικά έξοδα της άλλης πλευράς. Αυτό μπορεί να γίνει ειδικά εάν η αποτυχούσα πλευρά είναι μη κερδοσκοπική οργάνωση η οποία προσβάλλει μια κυβερνητική ενέργεια που αφορά σε θέμα δημόσιου συμφέροντος. Εντούτοις, θα πρέπει πρώτα να ακουστεί η υπόθεση, και το Δικαστήριο θα χρησιμοποιήσει την ευχέρεια του, έτσι το αποτέλεσμα δεν είναι ποτέ γνωστό εκ των προτέρων.

1.7.4. Πρόσβαση σε πληροφορίες στο πλαίσιο της πρόσβασης στη δικαιοσύνη - διατάξεις που σχετίζονται με την οδηγία 2003/4/ΕΚ

1) Πού υπάρχουν διαθέσιμοι οι εθνικοί κανόνες για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα; Υπάρχουν άλλες μορφές δομημένης διάδοσης;
Πρόσβαση σε πληροφορίες παρέχεται δυνάμει του περί της Πρόσβασης του Κοινού σε Πληροφορίες που είναι Σχετικές με το [Ε⁷ Περιβάλλον Νόμου του 2004 \(Ν. 119\(Ι\)/2004\)](#). Οι διατάξεις του είναι διαθέσιμες στα Αγγλικά και τα Ελληνικά στον ιστότοπο. Το Άρθρο 12 του Νόμου προβλέπει ότι κάθε δημόσια αρχή πρέπει να οργανώσει τις περιβαλλοντικές πληροφορίες της αρμοδιότητάς της με τρόπο προσβάσιμο στο ευρύ κοινό. Για λεπτομέρειες παρακαλώ βλ. την αμέσως επόμενη παράγραφο. Οι πληροφορίες αναφορικά με το δικαίωμα πρόσβασης στην περιβαλλοντική δικαιοσύνη κοινοποιούνται στην ιστοσελίδα του Τμήματος Περιβάλλοντος, με αναφορά στην συγκεκριμένη (και περιορισμένη) νομοθεσία που παραχωρεί νομικά δικαιώματα σε ΜΚΟ. Δεν υπάρχει συγκεκριμένη ιστοσελίδα όπου είναι διαθέσιμοι οι εθνικοί κανόνες και προϋποθέσεις σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

2) Κατά τη διάρκεια διαφορετικών περιβαλλοντικών διαδικασιών, πώς παρέχονται αυτές οι πληροφορίες; Από ποιον θα πρέπει να ζητά πληροφορίες ο αιτών;
Σύμφωνα με το Άρθρο 3 του περί της Πρόσβασης σε Περιβαλλοντικές Πληροφορίες Νόμου (Ν. 119(Ι)/2004), οποιοδήποτε πρόσωπο μπορεί να αιτηθεί πληροφορίες από το αρμόδιο Υπουργείο/Τμήμα μέσω επιστολής απευθυνόμενης, είτε προς τον αρμόδιο λειτουργό υπεύθυνο για τις αιτούμενες πληροφορίες ή τον Προϊστάμενο της Υπηρεσίας ή τον Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου. Δεν έχει υποχρέωση να τεκμηριώσει τον λόγο ή να αποδείξει σχέση εγγύτητας με πληροφορίες που επιζητεί, δεδομένου ότι το αίτημα είναι ξεκάθαρο και συγκεκριμένο. Εάν ζητείται μεγάλος αριθμός εγγράφων, μπορεί να επιβληθεί χρέωση για την έκδοσή τους. Περιβαλλοντικές πληροφορίες πρέπει επίσης να υπάρχουν στην ιστοσελίδα κάθε Υπουργείου ή Τμήματος, σύμφωνα με το άρθρο 12 του Νόμου.

Ιεραρχική προσφυγή μπορεί να καταχωρηθεί (μέσω επιστολής) εντός 30 ημερών στον Υπουργό ενός Τμήματος που παρέλειψε να ανταποκριθεί ή να ανταποκριθεί πλήρως σε αίτημα για πληροφόρηση. Αυτό δεν αποκλείει τον αιτούντα από το να ασκήσει τα δικαιώματά του δυνάμει του Συντάγματος (Άρθρο 146) ή τη δυνατότητα να αποταθεί στον/την Επίτροπο Διοικήσεως για γνωμάτευση. Η απόρριψη αιτήματος για πληροφόρηση πρέπει να είναι αιτιολογημένη και γραπτή (Άρθρο 8(8) του Νόμου) και πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες ιεραρχικής ή δικαστικής προσφυγής προβλεπόμενες από τα Άρθρα 10 και 11, αντίστοιχα.

3) Ποιοι είναι οι τομεακοί κανόνες (εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων), ΟΠΕΡ / οδηγία για τις βιομηχανικές εκπομπές σχετικά με τα σχέδια και τα προγράμματα κ.λπ.;

Όλοι οι προαναφερθέντες τομεακοί νόμοι απαιτούν την δημοσίευση πληροφοριών σχετικά με αιτήσεις που καταχωρούνται για έργα, σχέδια και προγράμματα. Οι διατάξεις λεπτομερώς είναι αυτές που αναφέρονται ανωτέρω στην παρ. 1.4.2, και βρίσκονται στην ιστοσελίδα του [Ε⁷ Τμήματος Περιβάλλοντος](#), στα Αγγλικά και στα Ελληνικά. Ολόκληρο το κείμενο της Σύμβασης του Ωρχους όπως θεσπίστηκε σε κυπριακό νόμο βρίσκεται στο: https://e-justice.europa.eu/content_access_to_justice_in_environmental_matters-300-el.do.

4) Είναι υποχρεωτικό να παρέχονται πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη στη διοικητική απόφαση και στη δικαστική απόφαση;

Η διοικητική απόφαση θα φέρει μία τυποποιημένη δήλωση η οποία θα αναφέρει ότι εάν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν είναι ικανοποιημένο, μπορεί να καταχωρήσει προσφυγή εντός της ταχθείσας προθεσμίας.

5) Παρέχονται υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας σε αλλοδαπούς συμμετέχοντες; Ποιοι είναι οι κανόνες που εφαρμόζονται;

Δεν συνηθίζεται, εάν όμως οι μεταφράσεις είναι αναγκαίες, θα χρεωθούν.

Το άρθρο 30 του Κυπριακού Συντάγματος προνοεί ότι οποιοδήποτε άτομο δύναται να αποταθεί στο δικαστήριο και να έχει πρόσβαση σε μεταφραστική εάν δεν μπορεί να παρακολουθήσει τις διαδικασίες στη γλώσσα του δικαστηρίου. Αυτό όμως εφαρμόζεται για ποινικά και παρόμοια αδικήματα και μόνο για φυσικά πρόσωπα. Σε μια διοικητική αναθεώρηση (ιεραρχική προσφυγή), το τμήμα πιθανότατα να αποδεχθεί να χρησιμοποιήσει την αγγλική γλώσσα. Οι αγορεύσεις και οι ακροάσεις ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου γίνονται στην ελληνική γλώσσα. Εάν ο αιτητής χρειάζεται μετάφραση ή διερμηνεία, αυτό θα προγραμματιστεί ιδιωτικά και ο αιτητής θα αναλάβει τα έξοδα. Εφόσον οι ΜΚΟ είναι νομικά πρόσωπα, και μπορούν να εκπροσωπηθούν μόνο μέσω δικηγόρων, αναμένεται ότι θα αντιπροσωπεύονται από δικηγόρο ο οποίος ομιλεί την τοπική γλώσσα.

1.8. Ειδικό δικονομικό κανόνες

1.8.1. Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ) - διατάξεις που σχετίζονται με την οδηγία 2003/35/ΕΚ

Ειδικό ανά χώρα κανόνες για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ) που σχετίζονται με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη

1) Κανόνες για τη νομιμοποίηση και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη όσον αφορά τον έλεγχο (προϋποθέσεις, χρονικό πλαίσιο, ενδιαφερόμενο κοινό)

Η Οδηγία ΕΕΠ έχει ενσωματωθεί στον περί της [Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Έργα Νόμου του 2018 \(Ν.127\(Ι\)/2018\)](#), και εμπεριέχει πρόνοιες για αξιολόγηση στα άρθρα 22 έως 24. Σύμφωνα με αυτές τις διατάξεις, μετά από αίτηση για οδηγίες από τον κύριο του έργου, ο Διευθυντής του Τμήματος Περιβάλλοντος αποφασίζει κατά πόσο η ΜΕΕΠ (Μελέτη Εκτίμησης Επιπτώσεων στο Περιβάλλον) είναι υποχρεωτική σύμφωνα με το Παράρτημα Ι του Νόμου, ή θα γίνει εναλλακτική διαδικασία αξιολόγησης σύμφωνα με τα Παραρτήματα ΙΙ και ΙV. Ο Διευθυντής θα εκδώσει Αιτιολογημένη Διαπίστωση ως προς την απόφασή του που εμφανίζεται και στην ιστοσελίδα του Τμήματος. Η Διαπίστωση του Διευθυντή μπορεί να προσβληθεί από ενδιαφερόμενο μέρος με έννομο συμφέρον δυνάμει του Άρθρου 146 του Συντάγματος. Σε υπόθεση εναντίον της Πολεοδομικής Αρχής, αρ. 46/2017 Α.Α.Δ., Ταρामουντά και Στεφάνου ν. Δημοκρατίας (που εκδόθηκε το 2019), η πολεοδομική άδεια για ένα παράρτημα βενζίνης ακυρώθηκε λόγω του ότι η Πολεοδομική Αρχή δεν είχε απαιτήσει ΜΕΕΠ από την Περιβαλλοντική Αρχή, ούτε υπήρχε οποιαδήποτε αιτιολογία στον διοικητικό φάκελο ως προς το γιατί δεν ήταν απαραίτητη. Αυτή η προσφυγή είχε υποβληθεί από δύο περιόικους στην γειτονιάζουσα περιοχή με έννομο συμφέρον. Κατά πόσο νομιμοποιείται μία ΜΚΟ να εγείρει παρόμοια προσφυγή παραμένει ερώτημα.

2) Κανόνες για τη νομιμοποίηση όσον αφορά τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής (προϋποθέσεις, χρονικό πλαίσιο, ενδιαφερόμενο κοινό)

Σύμφωνα με το άρθρο 25(4), ο διευθυντής του Τμήματος Περιβάλλοντος αποφασίζει μαζί με τον κύριο του έργου ως προς το εύρος της ΜΕΕΠ. Δεν υπάρχουν συγκεκριμένες πρόνοιες στον νόμο για δικαστική ή άλλη αξιολόγηση των αποφάσεων περί του εύρους της ΜΕΕΠ, οι οποίες σε κάθε περίπτωση θα ήταν μέρος της προπαρασκευαστικής διαδικασίας, και όχι οι τελικές αποφάσεις. Ως προπαρασκευαστικές πράξεις, αμφότερες οι αποφάσεις αξιολόγησης και εύρους, κανονικά δεν μπορούν να προσβληθούν αυτοτελώς, αλλά μπορούν μόνο να εξεταστούν ως μέρος της τελικής απόφασης. Παρόλα αυτά, θα ήταν δυνατό για ένα μέλος του κοινού, περιλαμβανομένης μιας ΜΚΟ, να εγείρει το ζήτημα του εύρους κατά το στάδιο της δημόσιας διαβούλευσης, άρθρο 26, η

οποία πρέπει να λάβει χώρα πριν την υποβολή της ΜΕΕΠ. Είναι υποχρέωση του Διευθυντή του Τμήματος Περιβάλλοντος να λάβει υπόψη σχόλια υποβληθέντα εντός 30 ημερών από την δημοσίευση της διαδικασίας, και εάν δικαιολογείται να διατάξει την τροποποίηση της ΜΕΕΠ (στο στάδιο συγγραφής του παρόντος κειμένου συζητείται η τροποποίηση του νόμου για να ενδυναμώσει τη διαδικασία διαβούλευσης, βλέπε αμέσως επόμενη παράγραφο πιο κάτω).

3) Σε ποιο/-α στάδιο/-α μπορεί το κοινό να ασκήσει προσφυγή κατά των διοικητικών αποφάσεων για περιβαλλοντικά έργα; Υπάρχει προθεσμία για την άσκηση προσφυγής κατά αποφάσεων;

Οι προπαρασκευαστικές και ενδιάμεσες πράξεις δεν μπορούν κανονικά να προσβληθούν, μέχρις ότου ολοκληρωθεί η απόφαση και δημοσιευθεί. Μετά μπορούν να προσβληθούν εντός 75 ημερών. Εντούτοις, το Άρθρο 48(γ) παρέχει τη δυνατότητα προσφυγής σε θέματα που αφορούν την (μη-ικανοποιητική) συμμετοχή του κοινού, η οποία διαδικαστικά προηγείται της τελικής απόφασης και θα μπορούσε να θεωρηθεί από το Δικαστήριο ως 'προπαρασκευαστική πράξη'. Στην πρόσφατη υπόθεση Δημητρίου ν. Δήμος Λεμεσού, 746/2019 για προσωρινό διάταγμα, εγέρθηκαν ζητήματα δέουσας συμμετοχής του κοινού και η απόφαση του Διοικητικού Δικαστηρίου αναφέρθηκε σε αυτά χωρίς ωστόσο να υποθετηθεί επ' αυτών. Είναι απίθανο κάποιος να κινήσει απευθείας προσφυγή στο δικαστήριο δυνάμει μόνο του Άρθρου 48(γ) (δηλαδή για μη δέουσα συμμετοχή, χωρίς να αποτελέσει μέρος συνόλου υποστηρικτικών επιχειρημάτων). Θα ήταν ίσως πιο πιθανό πρώτα να υποβάλει παράπονο στον Διευθυντή ή στον Υπουργό, έχοντας υπόψη ότι οποιαδήποτε δικαστική θεραπεία θα έπαιρνε πολύ καιρό για να καταστεί αποτελεσματική. Παρά ταύτα, μετά από παρατηρήσεις της ΕΕ, ετοιμάστηκε τροποποίηση του άρθρου 48 (χωρίς να έχει ακόμα ψηφιστεί κατά την ετοιμασία του παρόντος κειμένου) για να ενδυναμώσει ειδικά της διαδικασία διαβούλευσης προς όφελος των πολιτών και των ΜΚΟ. Το δικαίωμα προσφυγής σύμφωνα με το άρθρο 146 του Συντάγματος, των ιδιωτών και των ΜΚΟ, επαναλαμβάνεται στις προτεινόμενες βελτιώσεις. Οι άλλες δύο περιπτώσεις όπου μία περιβαλλοντική ΜΚΟ θα μπορούσε να κριθεί ότι έχει έννομο συμφέρον να υποβάλει προσφυγή σύμφωνα με το Άρθρο 146 του Συντάγματος, θα ήταν με βάση το Άρθρο 48(α) ή (β) του Νόμου, για να προσβάλει περιβαλλοντική έγκριση της Περιβαλλοντικής Αρχής, ή απόφαση της Περιβαλλοντικής Αρχής ότι η διεξαγωγή ΜΕΕΠ δεν είναι απαραίτητη.

4) Είναι δυνατή η προσφυγή κατά της τελικής έγκρισης; Υπό ποιες προϋποθέσεις, εάν κάποιος είναι ιδιώτης, ΜΚΟ ή αλλοδαπή ΜΚΟ;

Κάθε επηρεαζόμενος ιδιώτης μπορεί να προσβάλει την τελική έγκριση εάν πληροί τις προϋποθέσεις του Άρθρου 146 του Συντάγματος, δηλαδή να έχει άμεσο και ενεστώς έννομο συμφέρον. Αυτό το δικαίωμα μπορεί να περιλαμβάνει μία δεόντως εγγεγραμμένη περιβαλλοντική ΜΚΟ η οποία ενεργεί με βάση το Άρθρο 48 του Νόμου για την Εκτίμηση των Επιπτώσεων του 2018, και νοουμένου ότι η τελική έγκριση για την σκοπούμενη δραστηριότητα προέρχεται από το Τμήμα Περιβάλλοντος. Δεν είναι βέβαιο, δεδομένου του περιοριστικού λεκτικού του άρθρου 48 του τροποποιημένου Νόμου 127(Ι)/2018 (συγκριτικά με το άρθρο 25(1) του προηγούμενου Νόμου), κατά πόσο μία ΜΚΟ θα μπορούσε να προσβάλει έγκριση εκδοθείσα από τμήμα ή αρχή εκτός του Τμήματος Περιβάλλοντος. Δεν υπάρχει πρόνοια η οποία επεκτείνει το δικαίωμα προσβολής σε ξένη ΜΚΟ, αλλά ούτε και αποκλείεται ρητά από το άρθρο. Εάν μία ξένη ΜΚΟ αποδείξει σχέση εγγύτητας, ήτοι, την πιθανότητα να επηρεαστεί από την έγκριση σε μία λ.χ. διασυνοριακή περίπτωση, δυναμικά αυτή η ΜΚΟ θα μπορούσε να υποβάλει προσφυγή με βάση το άρθρο 146 του Συντάγματος.

5) Πεδίο δικαστικού ελέγχου – έλεγχος της νομιμότητας ως προς την ουσία / τη διαδικασία. Μπορεί το δικαστήριο να ενεργήσει αυτεπαγγέλτως;

Όπως έχει ήδη εξηγηθεί αλλού, η δικαιοδοσία του Διοικητικού Δικαστηρίου της Κύπρου είναι ακυρωτική (ή επικυρωτική). Εξετάζει κατά πόσο οι διαδικασίες έχουν ακολουθηθεί και ερμηνευθεί ορθά από το καθ' ου η αίτηση διοικητικό όργανο, ώστε είτε να επικυρώσει την απόφαση/πράξη ολόκληρη ή εν μέρει, είτε να την ακυρώσει ολόκληρη ή εν μέρει, ή, στην περίπτωση παράλειψης, να διατάξει την διεξαγωγή της. Οι λόγοι ακύρωσης περιλαμβάνουν αναρμοδιότητα, πλάνη περί τα πράγματα ή περί το νόμο, μη δέουσα έρευνα, αναπολόγηση, μη τήρηση των αρχών της φυσικής δικαιοσύνης και της χρηστής διοίκησης (βλ. Sigma Radio ν. Κύπρος, ΕΔΑΔ, 21.02.11). Εάν το δικαστήριο κρίνει υπέρ του αιτούντα, δεν μπορεί να εισέλθει στην ουσία της υπόθεσης και να αντικαταστήσει την προσβαλλόμενη απόφαση με δική του απόφαση, ούτε μπορεί το δικαστήριο να καλέσει επιστημονικό εμπειρογνώμονα, αφού δεν εξετάζει την ουσία μιας υπόθεσης, αλλά θα μπορούσε να επιτρέψει ένα διάδικο να παρουσιάσει επιστημονική μαρτυρία εάν αυτή αφορούσε σε κάποιο λόγο ακύρωσης.

Εάν το δικαστήριο κρίνει υπέρ του αιτητή, το ζήτημα παραπέμπεται απευθείας στην αρμόδια διοικητική αρχή ή το διοικητικό όργανο για επανεξέταση.

6) Σε ποιο στάδιο είναι δυνατή η άσκηση προσφυγής κατά αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων;

Οι αποφάσεις μπορούν να προσβληθούν μόλις δημοσιοποιηθούν. Πράξεις και παραλείψεις οι οποίες δεν δημοσιοποιούνται μπορούν να προσβληθούν μόνο όταν γνωστοποιηθούν στο επηρεαζόμενο πρόσωπο.

7) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Όχι, εκτός εάν αυτό προβλέπεται συγκεκριμένα από τον σχετικό νόμο.

8) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας – να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ., εξαιρουμένης της απαίτησης που καθορίζεται στο σημείο 12;

Όχι, δεν είναι απαραίτητη η προηγούμενη συμμετοχή για σκοπούς ένδικης προσβολής. Η δυνατότητα προσφυγής απορρέει από το έννομο συμφέρον του αιτητή, σύμφωνα με το Άρθρο 146 του Συντάγματος.

9) Δίκαιος, ισότιμος χαρακτήρας – πώς εφαρμόζεται αυτό στην εθνική έννομη τάξη;

Τόσο το Σύνταγμα, όσο και οι Διαδικαστικοί Κανονισμοί του Δικαστηρίου επιβεβαιώνουν ότι οποιοσδήποτε μπορεί να προσφύγει σε δικαστήριο. Όλοι έχουν δικαίωμα σε μία δίκαιη δίκη και σε διερμηνεία εάν αδυνατούν να κατανοήσουν την γλώσσα του δικαστηρίου. Το Άρθρο 30 του Συντάγματος αντιστοιχεί στο Άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ερμηνεύεται με παρόμοιο τρόπο. Το Άρθρο 30 εφαρμόζεται σε όλες τις υποθέσεις, πολιτικές, ποινικές και διοικητικές. Μολονότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά στην 'ισότητα των όπλων', μέσα στο Σύνταγμα, αυτό εμπερικλείεται στην έννοια της δίκαιης δίκης, και υπάρχει αρκετή νομολογία επί του θέματος, συχνά με αναφορά τη νομολογία του ΕΔΑΔ. Οι αρχές που διέπουν την ισότητα έχουν επαναληφθεί πρόσφατα σε απόφαση επί ποινικής έφεσης που εκδόθηκε το 2020: Δημοκρατία ν. Σταυρινού, αρ. 266/2018. Η έννοια βασίζεται πάνω στην αρχή ότι κανένα από τα δύο μέρη δεν πρέπει να τεθεί σε μειονεκτική θέση, και ότι αυτό δεν πρέπει να καθορίζεται από συγκεκριμένα συμβάντα κατά τη διάρκεια της δίκης ή της ακρόασης, αλλά από μία συνολική αξιολόγηση της. Στην υπόθεση Μαραγκός ν. Κύπρου, 4.12.08, η οποία αφορούσε μία διοικητική προσφυγή, το ΕΔΑΔ έκρινε ότι τα δικαιώματα του προσφεύγοντα δεν είχαν επηρεαστεί από την απόρριψη παροχής νομικής αρωγής από την κυπριακή κυβέρνηση. Παρά ταύτα, τρεις δικαστές του ΕΔΑΔ εξέδωσαν μειοψηφούσα απόφαση εκφράζοντας την θέση ότι ο περιορισμός της παροχής νομικής αρωγής σε αστικές και ποινικές υποθέσεις και όχι σε διοικητικές υποθέσεις, συνιστά παράβαση της αρχής της ισότητας των όπλων. Έκτοτε, έγινε διαθέσιμη η νομική αρωγή σε διοικητικές προσφυγές από αιτητές ασύλου.

10) Πώς εφαρμόζεται η έννοια του «έγκαιρου» από την εθνική νομοθεσία;

Το έγκαιρο σε σχέση με τον αιτούντα σημαίνει την προσβολή απόφασης/ πράξης/ παράλειψης εντός 75 ημερών από την δημοσίευση/ έγκριση ή από τη γνωστοποίηση. Το έγκαιρο αναφέρεται επίσης στη διάρκεια μία δικαστικής υπόθεσης. Εάν ολοκληρωθεί η ακρόαση και η απόφαση δεν εκδοθεί εντός έξι μηνών, τότε μπορούν να εγερθούν ερωτήσεις και το ενδιαφερόμενο μέρος μπορεί να παραπονεθεί στο Ανώτατο Δικαστήριο. Στην πράξη, όλες οι διαδικασίες παίρνουν πάρα πολύ χρόνο (εκτός από το Δικαστήριο Ελέγχου Ενοικιοστασίου και το Οικογενειακό Δικαστήριο αναφορικά με τα συμφέροντα ανηλίκων). Έχουν γίνει προσφυγές στο ΕΔΑΔ εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας λόγω δικαστικών καθυστερήσεων, και είχε κριθεί ότι αυτές οι καθυστερήσεις είναι καθ' αυτές παρεμπόδιση της δικαιοσύνης και επιβλήθηκαν πρόστιμα. Ο Νόμος 2(Ι)/2010, βασίστηκε στο Άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, και παρέχει τη δυνατότητα αξίωσης αποζημίωσης για αδικαιολόγητα καθυστερημένες δικαστικές αποφάσεις. Μία απόφαση του

Ανωτάτου Δικαστηρίου του 2019, *M.D. Cyprus Soya v. Γενικού Εισαγγελέα, υποθ. αρ. 1/2018*, εισηγείται ότι αυτό θα εφαρμοζόταν και σε καθυστερήσεις στην εκδίκαση εφέσεων.

11) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σ' αυτόν τον τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Το Άρθρο 46(2)(α) του Νόμου προβλέπει ότι μία αίτηση για προσωρινό διάταγμα αναστολής μπορεί να γίνει σε περίπτωση μεγάλης απειλής στη ανθρώπινη υγεία ή το περιβάλλον. Αυτό περιλαμβάνει μονομερή αίτηση, υποβληθείσα από το ένα μέρος (συνήθως την Δημοκρατία) στο Επαρχιακό Δικαστήριο στη δικαιοδοσία του οποίου λαμβάνει χώρα ο κίνδυνος. Η αίτηση διέπεται από του Θεσμούς Πολιτικής Δικονομίας, και έχει ήδη επεξηγηθεί αλλού ότι συνήθως απαιτούνται χρηματικές εγγυήσεις από τον αιτούντα και ότι οι προσωρινές θεραπείες παραχωρούνται με μεγάλη φειδώ, στη βάση πάγιας νομολογίας. Για περαιτέρω πληροφορίες, παρακαλώ βλ. παρ. 2.1.8.

1.8.2. Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης (ΟΠΕΡ) / οδηγία για τις βιομηχανικές εκπομπές - διατάξεις που σχετίζονται με την οδηγία 2003/35 /ΕΚ

1) Ειδικοί ανά χώρα κανόνες για την οδηγία για τις βιομηχανικές εκπομπές που σχετίζονται με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη

Οι Οδηγίες για τις βιομηχανικές εκπομπές ενσωματώθηκαν στο κυπριακό δίκαιο με το Νόμο 184(Ι)2013, όπως τροποποιήθηκε από το Νόμο 131(Ι)/2016.

2) Κανόνες για τη νομιμοποίηση, σε ποια στάδια είναι δυνατή η άσκηση προσφυγής κατά αποφάσεων (εάν πρόκειται για ΜΚΟ, αλλοδαπή ΜΚΟ, πολίτη); Είναι δυνατή η άσκηση προσφυγής κατά της οριστικής απόφασης;

Ένας επηρεαζόμενος πολίτης μπορεί να αμφισβητήσει νομικά μια άδεια που εκδίδεται βάσει του νόμου 184(Ι)/2013 κατά τη δημοσίευσή της. Σύμφωνα με το άρθρο 42, οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ μπορούν να προσβάλουν την εφαρμογή διατάξεων σχετικά με τη δημόσια διαβούλευση και την πρόσβαση σε πληροφορίες, αλλά καμία άλλη πτυχή της απόφασης. Οι ξένες ΜΚΟ δεν αναφέρονται ειδικά αλλά δεν θα είχαν περισσότερα δικαιώματα από μια τοπική ΜΚΟ.

3) Κανόνες για τη νομιμοποίηση και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη όσον αφορά τον έλεγχο (προϋποθέσεις, χρονικό πλαίσιο, ενδιαφερόμενο κοινό)

Δεν υπάρχουν ειδικές διατάξεις σχετικά με την αξιολόγηση (screening) σ' αυτή την νομοθεσία, εκτός, όπως προνοεί το άρθρο 32(4), στην περίπτωση έκδοσης άδειας για έργο/εγκατάσταση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου περί Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Έργα του 2018. Σε τέτοια περίπτωση τυγχάνουν εφαρμογής τα άρθρα 12,13,17,21,23,24 και 27 του νόμου αυτού.

4) Κανόνες για τη νομιμοποίηση όσον αφορά τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής (προϋποθέσεις, χρονικό πλαίσιο, ενδιαφερόμενο κοινό)

Η Νομοθεσία δεν περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις σχετικά με το πεδίο εφαρμογής – 'scoping'.

5) Σε ποιο/α στάδιο/α μπορεί το κοινό να ασκήσει προσφυγή κατά των διοικητικών αποφάσεων για περιβαλλοντικά έργα; Υπάρχει προθεσμία για την άσκηση προσφυγής κατά αποφάσεων;

Συνήθως οι προπαρασκευαστικές και οι ενδιάμεσες πράξεις δεν μπορούν να προσβληθούν, αλλά μόνο όταν η απόφαση ολοκληρωθεί και δημοσιευθεί και εντός 75 ημερών από τη δημοσίευση. Ωστόσο, το άρθρο 42 παρέχει τη δυνατότητα προσφυγής σε ζητήματα που αφορούν τη συμμετοχή του κοινού, το οποίο προηγείται διαδικαστικά της τελικής απόφασης και μπορεί να θεωρηθεί ως «προπαρασκευαστική πράξη» από το δικαστήριο. Είναι εντούτοις απίθανο να προσφύγει κανείς απευθείας στο δικαστήριο μόνο βάσει του άρθρου 42, χωρίς πρώτα να υποβάλει ιεραρχική προσφυγή στο Τμήμα ή στον Υπουργό, έχοντας υπόψη ότι η προσφυγή μέσω δικαστηρίου ενδέχεται να διαρκέσει για μεγάλο χρονικό διάστημα για να είναι αποτελεσματική. Πρέπει να σημειωθεί ότι ένας άμεσα επηρεαζόμενος άμεσα από απόφαση/ενέργεια/παράλειψη μπορεί να θίξει όλες τις πτυχές της νομιμότητας, εφόσον πληρούνται οι απαιτήσεις του άρθρου 146 του Συντάγματος. Ωστόσο, η διατύπωση του άρθρου 42 του Νόμου σχετικά με τις περιβαλλοντικές ΜΚΟ, φαίνεται να αναγνωρίζει το νόμιμο δικαίωμά τους να αμφισβητούν μια απόφαση/δράση/παράλειψη μόνο όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού, στα άρθρα 36-41 και όχι να προσβάλουν την ίδια την άδεια.

6) Μπορεί το κοινό να ασκήσει προσφυγή κατά της τελικής έγκρισης;

Ένα επηρεαζόμενο πρόσωπο δύναται να προσβάλει την τελική εξουσιοδότηση, εάν πληροί τις προϋποθέσεις με βάση το άρθρο 146 του Συντάγματος, έχοντας άμεσα, ενεστώς έννομο συμφέρον. Αυτό ισχύει και για μια περιβαλλοντική ΜΚΟ η οποία ενεργεί σύμφωνα με το άρθρο 42 του Νόμου 184(Ι)/2013, αλλά μόνο σχετικά με τα άρθρα 36-41 του Νόμου, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω (βλ. 1.8.2.3). Δεν υπάρχει καμία διάταξη που να επεκτείνει αυτό το δικαίωμα στις αλλοδαπές ΜΚΟ, παρόλα αυτά είναι απίθανο να αποκλειστούν εάν η αλλοδαπή ΜΚΟ ενεργεί στο πλαίσιο διασυνοριακού συμφέροντος.

7) Πεδίο δικαστικού ελέγχου – έλεγχος της νομιμότητας ως προς την ουσία / τη διαδικασία. Μπορεί το δικαστήριο να ενεργήσει αυτεπαγγέλτως; Υπάρχει δυνατότητα άσκησης προσφυγής κατά αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων;

Όπως προαναφέρθηκε αλλού, η δικαιοδοσία του Διοικητικού Δικαστηρίου της Κύπρου αφορά σε ακυρωτικό (ή επικυρωτικό) έλεγχο. Λαμβάνει υπόψη το κατά πόσο οι διαδικασίες έχουν εφαρμοστεί και ερμηνευτεί ορθά από το διοικητικό όργανο με σκοπό να επικυρώσει την απόφαση στο σύνολο της ή εν μέρει, ή για να την ακυρώσει ολόκληρη ή εν μέρει, ή στην περίπτωση που εντοπίσει παράλειψη, να διατάξει όπως αυτή εκτελεστεί. Οι λόγοι ακύρωσης μπορεί να περιλαμβάνουν την αναρμοδιότητα, την πλάνη περί τον νόμο ή περί τα πράγματα, την έλλειψη δέουσας έρευνας, τη μη επαρκή αιτιολογία ή τη μη συμμόρφωση με τους κανόνες της φυσικής δικαιοσύνης και της χρηστής διοίκησης (βλ. *Sigma Radio v. Cyprus*, ECHR, 21.02.11). Στην περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει υπέρ του αιτούντος, δεν μπορεί να λάβει υπόψη τα γεγονότα της υπόθεσης και να υποκαταστήσει τη διοίκηση με δική του απόφαση, ούτε το δικαστήριο μπορεί να καλέσει έναν επιστημονικό εμπειρογνώμονα (εφόσον δεν εξετάζει την ουσία). Εάν ο αιτών πετύχει, η διοικητική απόφαση / ενέργεια θεωρείται άκυρη και το ζήτημα παραπέμπεται αυτόματα στη αρμόδια διοικητική αρχή ή όργανο για επανεξέταση.

8) Σε ποιο στάδιο είναι δυνατή η άσκηση προσφυγής;

Οι αποφάσεις μπορούν να προσβληθούν όταν έχουν κοινοποιηθεί ή δημοσιευθεί. Πράξεις ή παραλείψεις που δεν έχουν δημοσιευθεί, μπορούν να προσβληθούν όταν το επηρεαζόμενο μέρος λάβει σχετική γνώση.

9) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Όχι. (Εκτός στις περιπτώσεις όπου η υποβολή ιεραρχικής προσφυγής προβλέπεται ειδικά)

10) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας – να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Όχι. Η συμμετοχή δεν αποτελεί προϋπόθεση για την εμφάνιση ενώπιον δικαστηρίου. Το νομικό καθεστώς απορρέει από το έννομο συμφέρον του διαδίκου, με βάση το άρθρο 146 του Συντάγματος.

11) Δίκαιος, ισότιμος χαρακτήρας – πώς εφαρμόζεται αυτό στην εθνική δικαιοδοσία;

Τόσο το Σύνταγμα, όσο και οι Διαδικαστικοί Κανονισμοί επιβεβαιώνουν ότι οποιοδήποτε άτομο μπορεί να προσφύγει στο δικαστήριο. Όλοι ανεξαιρέτως, έχουν το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και διερμηνεία εάν δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν τη γλώσσα του δικαστηρίου. Το άρθρο 30 του Συντάγματος είναι το αντίστοιχο του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και ερμηνεύεται με τον ίδιο σχεδόν τρόπο. Το άρθρο 30 εφαρμόζεται σε όλους τους τύπους υποθέσεων, αστικές, ποινικές και διοικητικές. Παρότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά στην 'ισότητα των όπλων' εντός του Συντάγματος, περιλαμβάνεται στην έννοια της δίκαιης δίκης και υπάρχει σημαντική νομολογία επί του θέματος, με συχνή αναφορά στις υποθέσεις του ΕΔΑΔ. Οι αρχές επαναδιατυπώθηκαν σε πρόσφατη απόφαση σχετικά με ποινική έφεση του 2020: Δημοκρατία εναντίον Σταυρινού, αρ. 266/2018. Η έννοια βασίζεται στην αρχή ότι κανένα μέρος δεν πρέπει να τίθεται σε μειονεκτική θέση και ότι αυτό δεν πρέπει να προσδιορίζεται από συγκεκριμένα περιστατικά κατά την

διάρκεια της δίκης ή της ακρόασης, αλλά από μια συνολική εκτίμηση της διαδικασίας. Στην υπόθεση Marangos v. Cyprus, 4.12.08, η οποία αφορούσε διοικητική έφεση, το ΕΔΑΔ αποφάνθηκε ότι τα δικαιώματα του αιτητή δεν επηρεάστηκαν από την άρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας να παρέχει νομική αρωγή. Ωστόσο, τρεις δικαστές του ΕΔΑΔ εξέδωσαν σύμφωνη απόφαση μειοψηφίας, εκφράζοντας την άποψη τους ότι περιορισμένη νομική αρωγή σε αστικές και ποινικές υποθέσεις και ο αποκλεισμός της στην περίπτωση των διοικητικών υποθέσεων, συνιστά έλλειμμα στην ισότητα των όπλων. Έκτοτε, η παροχή οικονομικής βοήθειας έχει γίνει διαθέσιμη για διοικητικές προσφυγές που υποβάλλονται από αιτητές ασύλου.

12) Πώς εφαρμόζεται η έννοια του «έγκαιρου» από την εθνική νομοθεσία;

Το «έγκαιρο» σε σχέση με αιτητή σημαίνει προσφυγή έναντι μιας απόφασης/ πράξης/παράλειψης εντός των 75 ημερών από την ημερομηνία κοινοποίησης /δημοσίευσης ή από την ημερομηνία που έλαβε γνώση ο αιτητής. Η έννοια του «έγκαιρου» αναφέρεται επίσης στην διάρκεια της δικαστικής υπόθεσης. Αν η ακρόαση έχει ολοκληρωθεί και η απόφαση δεν εκδίδεται εντός 6 μηνών, θα προκύψουν ερωτήσεις και το ενδιαφερόμενο μέρος δύναται να παραπονεθεί στο Ανώτατο Δικαστήριο. Στην πράξη, όλες οι διαδικασίες είναι χρονοβόρες (εκτός από υποθέσεις που εκδικάζονται στο Δικαστήριο Ενοικιοστασίου και στο Οικογενειακό Δικαστήριο αναφορικά με τα συμφέροντα ανηλίκων). Υπήρξαν περιπτώσεις προσφυγών στο ΕΔΑΔ έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας λόγω δικαστικών καθυστερήσεων, όπου κρίθηκε ότι τέτοιες καθυστερήσεις συνιστούν άρνηση απονομής της δικαιοσύνης και επιβλήθηκαν πρόστιμα. Ο Νόμος 2(Ι)/2010, ο οποίος βασίστηκε στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, παρέχει δυνατότητα διεκδίκησης αποζημιώσεων για αδικαιολόγητα καθυστερημένες δικαστικές αποφάσεις. Η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου του 2019, στην M.D.Cyprus Soya έναντι Γενικού Εισαγγελέα, υπόθ. αρ. 1/2018, υπαινίσσεται την εφαρμογή της και σε σχέση με καθυστερήσεις ακόμα και στην εκδίκαση εφέσεων.

13) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σ' αυτόν τον τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Σύμφωνα με το άρθρο 88 του Νόμου, ανασταλτικά μέτρα μέσω προσωρινού διατάγματος είναι διαθέσιμα έναντι κάθε αδειούχου ο οποίος παραβιάζει τους όρους της άδειας. Μία αίτηση για προσωρινό διάταγμα καταχωρείται από τον Γενικό Εισαγγελέα ή την αρμόδια τοπική αρχή στο αρμόδιο Επαρχιακό Δικαστήριο. Δεν υπάρχει ειδική διάταξη για επηρεαζόμενους που αναζητούν ανασταλτικά μέτρα, αλλά κατά πάσα πιθανότητα εφαρμόζονται οι Κανόνες Πολιτικής Δικονομίας. Για περαιτέρω πληροφορίες, βλέπε παρ. 2.1.8.

14) Παρέχονται πληροφορίες στο κοινό σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη με δομημένο και προσβάσιμο τρόπο;

Η πιο ολοκληρωμένη καθοδήγηση παρέχεται από τον ιστότοπο του Τμήματος Περιβάλλοντος. Βλ. 1.7.4.

1.8.3. Περιβαλλοντική ευθύνη[1]

Ειδικοί ανά χώρα νομικοί κανόνες σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2004/35/EK για την περιβαλλοντική ευθύνη, άρθρα 12 και 13

1) Ποιες απαιτήσεις πρέπει να πληρούνται προκειμένου φυσικά ή νομικά πρόσωπα (συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών ΜΚΟ) να ζητούν τον έλεγχο της απόφασης της αρμόδιας αρχής σχετικά με περιβαλλοντική αποκατάσταση από δικαστήριο ή άλλο ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο σύμφωνα με το άρθρο 13 παράγραφος 1 της οδηγίας για την περιβαλλοντική ευθύνη (ΟΠΕ);

Η Οδηγία ELD ενσωματώθηκε στο κυπριακό δίκαιο με τον περί της Περιβαλλοντικής Ευθύνης όσον αφορά την Πρόληψη και την Αποκατάσταση Περιβαλλοντικής Ζημιάς Νόμο του 2007 (Ν. 189(I)/2007). Το άρθρο 14(1) του Νόμου προνοεί ότι οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που επηρεάζεται ή ενδέχεται να επηρεαστεί από περιβαλλοντική ζημιά, ή που έχει έννομο συμφέρον από τις αποφάσεις για την πρόληψη ζημιάς, δύναται να ειδοποιήσει το Τμήμα Περιβάλλοντος ή άλλη αρμόδια αρχή, για την εν λόγω ζημιά, γραπτώς περιγράφοντας τις σχετικές λεπτομέρειες. Η έννοια “νομικό πρόσωπο” περιλαμβάνει οποιαδήποτε (εγγεγραμμένη) εταιρεία ή οργάνωση, της οποίας οι σκοποί όπως αναφέρονται στο καταστατικό αυτής, είναι η προστασία του περιβάλλοντος. Το άρθρο 17 διευκρινίζει με ασυνήθιστα ευρείς όρους ότι τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 14(1) του Νόμου (βλέπε πιο πάνω) που επηρεάζονται από οποιαδήποτε απόφαση της αρμόδιας αρχής, δύναται να υποβάλουν προσφυγή με βάση το Άρθρο 146 του Συντάγματος. Το Άρθρο 146 απαιτεί πως οποιοσδήποτε αιτητής πρέπει να έχει ενεστώς, άμεσο και έννομο συμφέρον, και όπως προαναφέρθηκε, το άρθρο 14(1) του Νόμου αναγνωρίζει τέτοιο συμφέρον και στις περιβαλλοντικές ΜΚΟ.

2) Ποια είναι η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής;

Η προθεσμία είναι 75 μέρες όπως και σε όλων των ειδών προσφυγές στο Διοικητικό Δικαστήριο.

3) Υπάρχουν απαιτήσεις για παρατηρήσεις που πρέπει να συνοδεύουν το αίτημα για ανάληψη δράσης σύμφωνα με το άρθρο 12 παράγραφος 2 της οδηγίας για την περιβαλλοντική ευθύνη (ΟΠΕ) και, εάν ναι, ποιες;

Το άρθρο 14(2) του Νόμου απαιτεί ότι το αίτημα για λήψη μέτρων πρέπει να συνοδεύεται από όλες τις πληροφορίες που δικαιολογούν το αίτημα που υποβάλλεται, και το Άρθρο 14(5) αναφέρει ότι οι διατάξεις του Νόμου δεν εφαρμόζονται για επικείμενη ζημιά, αλλά μόνο για περιβαλλοντική ζημιά η οποία έχει ήδη προκύψει. Δεν υπάρχει ειδική πρόβλεψη για υποβολή επιστημονικών στοιχείων.

4) Υπάρχουν ειδικές απαιτήσεις σχετικά με την «ευλογοφάνεια» ώστε να αποδειχτεί ότι επήλθε περιβαλλοντική ζημιά και, εάν ναι, ποιες;

Το άρθρο 2 του Νόμου ορίζει την ‘ζημιά’ ως μετρήσιμη. Το Παράρτημα II παρέχει κατάλογο κριτηρίων τα οποία θα μπορούσαν να λαμβάνονται υπόψη κατά τη μέτρηση της ζημιάς. Αυτός ο κατάλογος προορίζεται περισσότερο ως ενδεικτικός για το Τμήμα κατά την εκτίμηση της ζημιάς (και των ενεργειών που πρέπει να αναληφθούν), αλλά θα μπορούσε να παρέχει βοήθεια σε παραπνοούμενους κατά την προετοιμασία της αίτησης τους.

5) Υπάρχει συγκεκριμένος απαιτούμενος τρόπος και/ή καθορισμένες προθεσμίες όσον αφορά την κοινοποίηση της απόφασης από την αρμόδια αρχή στα οικεία φυσικά ή νομικά πρόσωπα (συμπεριλαμβανομένων των οικείων περιβαλλοντικών ΜΚΟ); Εάν ναι, προσδιορίστε

Δεν υπάρχει συγκεκριμένος τύπος ή προθεσμία. Βάσει του άρθρου 14(3), ο Νόμος προνοεί ότι η αρμόδια αρχή οφείλει να ενημερώσει τον υπεύθυνο διαχειριστή σχετικά με την ζημιά, παρέχοντάς του 30 ημέρες για να τοποθετηθεί. Αφού αξιολογηθεί η απάντηση, η αρμόδια αρχή υποχρεούται να αξιολογήσει και να αποφασίσει εντός 30 ημερών την πορεία δράσης της και το παραπνοούμενο μέρος πρέπει να ενημερώνεται το συντομότερο δυνατόν. Αφήνεται να εννοηθεί ότι ο παραπνοούμενος δικαιούχος μπορεί να λάβει επίσημη ειδοποίηση μετά από περίπου δύο μήνες.

6) Το κράτος μέλος εφαρμόζει παράταση του δικαιώματος υποβολής αιτήματος για ανάληψη δράσης από αρμόδια αρχή για περιβαλλοντική ζημιά σε περιπτώσεις επικείμενης απειλής τέτοιας ζημιάς;

Οι διατάξεις του άρθρου 14 σχετικά με την αίτηση για δράση δεν εφαρμόζονται σε περιπτώσεις επικείμενης απειλής περιβαλλοντικών ζημιών (άρθρο 14(5)).

7) Ποιες είναι οι αρμόδιες αρχές που έχει ορίσει το κράτος μέλος;

Καταρχήν το Τμήμα Περιβάλλοντος είναι η αρμόδια αρχή εκτός σε περιπτώσεις όπου ο Υπουργός Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος καθορίσει άλλη αρχή.

8) Τα κράτη μέλη απαιτούν την εξάντληση της διαδικασίας διοικητικής προσφυγής πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων;

Όχι.

1.8.4. Διασυνοριακοί κανόνες για τις διαδικασίες σε περιβαλλοντικές υποθέσεις

1) Υπάρχουν κανόνες σχετικά με την εμπλοκή άλλων χωρών; Σε ποιο στάδιο της διαδικασίας υπάρχει δυνατότητα προσφυγής κατά αποφάσεων για περιβαλλοντικά θέματα;

Ως γενικό σχόλιο, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η Κύπρος είναι ένα νησί το οποίο απέχει περίπου 300χμ από τον πιο κοντινό της Ευρωπαϊκό γείτονα (το νησί της Ρόδου). Επομένως, η πιθανότητα να υπάρξει διασυνοριακή περιβαλλοντική ζημιά που προκαλείται από πράξεις ή παραλείψεις είναι περιορισμένη. Παρότι υπάρχουν οι σχετικές διατάξεις εντός της νομοθεσίας που ενσωματώνει τις Οδηγίες EIA, SEA, IPPC και ELD (Εκτίμηση

Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, Βιομηχανικής Εκπομπές, Περιβαλλοντική Ευθύνη), υπήρξε μέχρι τώρα μόνο μια υπόθεση για διασυνοριακή ζημιά (η οποία αφορούσε στην Ελλάδα).

Ο Νόμος Ν.140(1)2005 για τις Επιπτώσεις στο Περιβάλλον από Έργα (ΕΙΑ), όπως τροποποιήθηκε από τον Νόμο 127(1)2018 με το άρθρο 21, ο Νόμος 105 (1)2005 για τις Επιπτώσεις από Σχέδια (SEA) με τα άρθρα 19 και 22, και ο Νόμος 184(1)/2013 για τις Βιομηχανικές Εκπομπές (IPPC) με το άρθρο 43, προνοούν ότι πριν την έκδοση άδειας/απόφασης, εάν περιέλθει στην αντίληψη της αρμόδιας αρχής ότι η επίμαχη πράξη δύναται να έχει αντίκτυπο στο περιβάλλον κάποιου Κράτους Μέλους ή αν Κράτος Μέλος προβάλει τέτοιο ισχυρισμό προς την Κυπριακή Δημοκρατία, τότε το Κράτος Μέλος πρέπει να ενημερώνεται για τις σχετικές πληροφορίες το αργότερο κατά το στάδιο που ενημερώνεται και το κοινό της Κύπρου. Περαιτέρω, πρέπει να υπάρχει επαρκής χρόνος για την δημοσίευση των σχετικών πληροφοριών από το ενδιαφερόμενο κράτος και για τη λήψη σχολίων από το κοινό αυτού του κράτους. Αυτά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από την αρμόδια Κυπριακή αρχή μαζί με τις παρατηρήσεις οι οποίες προέρχονται από το τοπικό επίπεδο, όταν πρόκειται να ληφθεί μια απόφαση. Εναπόκειται στην Κυπριακή αρμόδια αρχή να δημοσιεύσει την απόφαση που ελήφθη, με όλες τις αιτιολογημένες εξηγήσεις, στον ιστότοπο της και να κοινοποιήσει τις ίδιες πληροφορίες στα Κράτη Μέλη τα οποία με τη σειρά τους θα ειδοποιηθούν το δικό τους κοινό.

2) Η έννοια του ενδιαφερόμενου κοινού;

Ο ορισμός είναι ο ίδιος όπως για το τοπικό κοινό, ένα ή περισσότερα άτομα που επηρεάζονται ή ενδέχεται να επηρεαστούν από την απόφαση/άδεια.

3) Οι ΜΚΟ της επηρεαζόμενης χώρας έχουν νομιμοποίηση; Πότε και ενώπιον ποιου δικαστηρίου θα πρέπει να ασκούν τις προσφυγές τους; Τι είδους διαδικαστική συνδρομή δικαιούνται να λάβουν (νομική συνδρομή, αίτηση για ασφαλιστικά μέτρα, προσωρινά μέτρα, δωρεάν συνδρομή);

Με την προϋπόθεση ότι πρόκειται για μια ακόμη μη δοκιμασμένη διαδικασία, θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι εάν η ΜΚΟ δύναται να παρίσταται στη χώρα της, ενδέχεται να εμπίπτει στον ορισμό των ενδιαφερόμενων με έννομο συμφέρον βάσει του Κυπριακού Συντάγματος. Η προσφυγή θα υποβληθεί είτε στο αρμόδιο όργανο για διοικητική αναθεώρηση της απόφασης είτε στο Διοικητικό Δικαστήριο εντός 75 ημερών από την δημοσίευση της απόφασης. Οι διατάξεις είναι οι ίδιες όπως όταν πρόκειται για τοπικό αιτητή, δηλαδή δεν παρέχεται νομική αρωγή, δεν υπάρχει pro bono διαδικασία ή περιοριστικά μέτρα, παρά μόνο σε περίπτωση έκδηλης παρανομίας ή μείζονος ανεπανόρθωτης ζημίας, πιθανώς με την καταβολή σημαντικής χρηματικής εγγύησης.

4) Οι ιδιώτες της επηρεαζόμενης χώρας έχουν νομιμοποίηση; Τι είδους διαδικαστική συνδρομή δικαιούνται να λάβουν (νομική συνδρομή, αίτηση για ασφαλιστικά μέτρα, προσωρινά μέτρα, δωρεάν συνδρομή);

Ένα άτομο δύναται να έχει δικαιώματα κάτω από τις ίδιες συνθήκες που έχει ένας Κύπριος πολίτης, δηλαδή όταν έχει ενεστώς, άμεσο, έννομο συμφέρον. Οι διατάξεις για αρωγή, κ.τ.λ., είναι οι ίδιες με αυτές που αναφέρονται πιο πάνω στην παράγραφο 1.8.4.3), με την μόνη διαφορά ότι το άτομο δύναται να αναλάβει την προσφυγή του αυτοπροσώπως αν το επιθυμεί, ενώ το νομικό πρόσωπο πρέπει να εκπροσωπείται από δικηγόρο.

5) Σε ποιο στάδιο παρέχονται οι πληροφορίες στο ενδιαφερόμενο κοινό (συμπεριλαμβανομένων των ανωτέρω μερών);

Κατά το ίδιο στάδιο που δημοσιεύουν στην Κύπρο.

6) Ποια είναι τα χρονικά πλαίσια για συμμετοχή των πολιτών, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στη δικαιοσύνη;

Τα χρονοδιαγράμματα για απάντηση/ υποβολή παρατηρήσεων σχετικά με την προτεινόμενη άδεια κ.λπ., σε ό,τι αφορά το κοινό σε μια επηρεαζόμενη χώρα και κατά τη διάρκεια της διαδικασίας δημόσιας διαβούλευσης, συμφωνούνται μεταξύ της Κύπρου και της επηρεαζόμενης χώρας και δημοσιεύονται στην ανακοίνωση προς το ενδιαφερόμενο κοινό. Η προθεσμία για προσφυγή στη δικαιοσύνη είναι 75 ημέρες.

7) Πώς παρέχονται οι πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη στους διαδίκους;

Τα σχετικά άρθρα των τριών Νόμων δεν καθορίζουν αυτές τις πληροφορίες, αλλά κατά πάσα πιθανότητα αυτές περιλαμβάνονται στις πληροφορίες που αποστέλλονται στα επηρεαζόμενα κράτη μέλη, καθώς ο Διευθυντής του Τμήματος Περιβάλλοντος φέρει ευθύνη να διασφαλίσει ότι οι σχετικές πληροφορίες θα φτάσουν στο επηρεαζόμενο κοινό.

8) Παρέχεται μετάφραση, ερμηνεία στους αλλοδαπούς συμμετέχοντες; Ποιοι είναι οι κανονισμοί που εφαρμόζονται;

Δεν συνηθίζεται, εάν όμως οι μεταφράσεις είναι αναγκαίες, θα χρεωθούν.

Το άρθρο 30 του Κυπριακού Συντάγματος προνοεί ότι οποιοδήποτε άτομο δύναται να αποταθεί στο δικαστήριο και να έχει πρόσβαση σε μεταφραστές εάν δεν μπορεί να παρακολουθήσει τις διαδικασίες στη γλώσσα του δικαστηρίου. Αυτό όμως εφαρμόζεται για ποινικά και παρόμοια αδικήματα και μόνο για φυσικά πρόσωπα. Σε μια διοικητική αναθεώρηση (ιερarchική προσφυγή), το τμήμα πιθανότητα να αποδεχθεί να χρησιμοποιήσει την αγγλική γλώσσα. Οι αγορεύσεις και οι ακροάσεις ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου γίνονται στην ελληνική γλώσσα. Εάν ο αιτητής χρειάζεται μετάφραση ή διερμηνεία, αυτό θα προγραμματιστεί ιδιαιτέρως και ο αιτητής θα αναλάβει τα έξοδα. Εφόσον οι ΜΚΟ είναι νομικά πρόσωπα, και μπορούν να εκπροσωπηθούν μόνο μέσω δικηγόρων, αναμένεται ότι θα αντιπροσωπεύονται από δικηγόρο ο οποίος ομιλεί την τοπική γλώσσα.

9) Παρέχονται υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας σε αλλοδαπούς συμμετέχοντες; Ποιοι είναι οι κανόνες που εφαρμόζονται;

Δεν εφαρμόζεται.

[1] Βλ. επίσης υπόθεση C-529/15.

Τελευταία επικαιροποίηση: 26/07/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται το εκάστοτε κράτος μέλος. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες ή τα στοιχεία που περιλαμβάνονται ή για τα οποία γίνεται λόγος στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Πρόσβαση στη δικαιοσύνη που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ΕΠΕ, της ΟΠΕΡ / της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές, πρόσβαση σε πληροφορίες και οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη (ΟΠΕ)

1.1. Αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις σχετικά με ειδικές δραστηριότητες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ αλλά δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ) και της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές

1) Ποιοι είναι οι εθνικοί κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται ως προς τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν α) να ζητήσουν διοικητικό έλεγχο και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με τις διαδικασίες για την έκδοση της απόφασης ή την πράξη ή την παράλειψη και το περιεχόμενό τους (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία;

Όπως εξηγήθηκε στο Μέρος 1, τα νομικά δικαιώματα των φυσικών ή νομικών προσώπων σχετικά με την διοικητική ή δικαστική αναθεώρηση πράξης/ παράλειψης/ απόφασης είναι τα ίδια για περιβαλλοντικά θέματα όπως για οποιαδήποτε άλλα θέματα. Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη προνοείται από τα άρθρα 29 και 146 του Συντάγματος. Το άρθρο 29 προνοεί ότι κάθε άτομο (περιλαμβανομένων και μη Κύπριων ατόμων και νομικών προσώπων) έχουν το δικαίωμα ξεχωριστά ή από κοινού με άλλους να απευθυνθούν στην αρμόδια αρχή, για να υποβάλουν το παράπονό τους και να λάβουν ταχέως απάντηση εντός 30 ημερών. (Αυτό αναφέρεται σε καταγγελίες που απευθύνονται σε υπηρεσίες δημοσίων υπηρεσιών ή σε άλλες δημόσιες αρχές). Το Άρθρο 146 καθορίζει ποιος μπορεί να προσβάλει απόφαση/παράλειψη/πράξη μιας δημόσιας αρχής στο δικαστήριο, και επομένως, αυτό ισχύει και σε σχέση με τα περιβαλλοντικά

θέματα. Για να προκύψει αυτό το δικαίωμα, ο αιτητής πρέπει να έχει ενεστώς, άμεσο (προσωπικό) έννομο συμφέρον το οποίο έχει επηρεαστεί άμεσα από απόφαση, πράξη ή παράλειψη που ασκείται από δημόσια αρχή με τρόπο που αντίκειται προς το Σύνταγμα ή προς οποιονδήποτε άλλο νόμο, ή συνιστά κατάχρηση εξουσίας και πρέπει να ασκηθεί εντός 75 ημερών από τη δημοσίευση της απόφασης/παράλειψης/πράξης.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και την κυπριακή νομολογία, εκτός εάν διευρυνθεί η σχετική ερμηνεία, οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ δεν έχουν δικαίωμα προσφυγής για περιβαλλοντικά ζητήματα εκτός του πεδίου των διατάξεων των Νόμων για Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις, Βιομηχανικές Εκπομπές και Περιβαλλοντική Ευθύνη (ΕΙΑ, IPPC / IED και ELD). Όπως έχουν τα πράγματα, οι ΜΚΟ ή φυσικά πρόσωπα που δεν ζουν ή δεν κατέχουν περιουσία πλησίον της επηρεαζόμενης από παράβαση περιοχής θα δυσκολεύονταν να αμφισβητήσουν περιβαλλοντικές αποφάσεις, παρόλο που αυτό αντίκειται στις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρώπης. Η νομολογία του ΔΕΕ απαιτεί από τα εθνικά δικαστήρια να ερμηνεύουν τους εθνικούς διαδικαστικούς κανόνες βάσει της Σύμβασης του Ωρχους και υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη της ΕΕ προκειμένου να παραχωρηθεί ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Απ' ότι γνωρίζουμε, η νομολογία του ΔΕΕ σχετικά με περιβαλλοντικά θέματα έτυχε αναφοράς σε δικαστικές αποφάσεις της Κύπρου, καθότι όπως ήδη αναφέρθηκε στο Μέρος 1 (1.1.), οι ΜΚΟ δεν προέβηκαν σε προσφυγές μετά από την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου του 2000, ότι στερούνται έννομο συμφέροντος. Επομένως, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι αποφάσεις του ΔΕΕ δεν είχαν ουσιαστική επιρροή ή αποτέλεσμα στο εγχώριο δίκαιο. Πρέπει να προστεθεί ότι δεν είναι μόνο η απουσία νομικών διατάξεων ή νομολογίας που συνέβαλε στην επιφυλακτικότητα των ΜΚΟ να χρησιμοποιούν νομικές διαδικασίες. Η έλλειψη οικονομικής αρωγής, η αβεβαιότητα που προκύπτει από τη συντηρητική ερμηνεία του δικαστηρίου και η συνακόλουθη έλλειψη έμπειρων δικηγόρων σε αυτόν τον τομέα του δικαίου, έχουν από κοινού αποθαρρύνει τις ΜΚΟ.

2) Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Η διοικητική αναθεώρηση (γνωστή ως ιεραρχική προσφυγή) καλύπτει όλες τις πτυχές της υπόθεσης υπό αναθεώρηση. Μια προσφυγή στο Διοικητικό Δικαστήριο θα αναθεωρήσει, κανονικώς εχόντων των πραγμάτων, τη διαδικαστική νομιμότητα, εκτός και εάν υπήρχε ζήτημα νομικής πλάνης ή παραβίασης συνταγματικών δικαιωμάτων, οπότε θα επανεξεταστεί επίσης η ουσιαστική νομιμότητα.

3) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Ναι, σε περιπτώσεις όπου απαιτείται διοικητική επανεξέταση από την νομοθεσία. Σε τέτοιες περιπτώσεις αναστέλλεται η προθεσμία των 75 ημερών κατά τον χρόνο που τελεί υπό διοικητική αναθεώρηση.

4) Προκειμένου να έχει κάποιο νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας – να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Όχι. Το *locus standi* απορρέει από το αν ο αιτητής έχει έννομο συμφέρον σύμφωνα με το Σύνταγμα.

5) Υπάρχουν ορισμένοι λόγοι/επιχειρήματα που αποκλείονται κατά τη φάση του δικαστικού ελέγχου;

Το Διοικητικό Δικαστήριο θα βασίσει την απόφασή του σχετικά με την προσβαλλόμενη απόφαση/ πράξη/ παράλειψη, εξετάζοντας το υλικό στους φακέλους της υπόθεσης οι οποίοι πρέπει να υποβάλλονται πλήρως στο Δικαστήριο. Δεν είναι δυνατή η εισαγωγή οποιωνδήποτε πραγματικών ζητημάτων έξω από αυτά του φακέλου, εκτός εάν σε εξαιρετικές περιστάσεις και με την άδεια του δικαστηρίου αυτό επιτραπεί. Βλέπε επίσης την απάντηση στο 1.5.1

6) Δίκαιος, ισότιμος χαρακτήρας – πώς εφαρμόζεται αυτό στην εθνική δικαιοδοσία;

Τόσο το Σύνταγμα όσο και οι διαδικαστικοί κανονισμοί του Δικαστηρίου επιβεβαιώνουν ότι ο καθένας μπορεί να προσφύγει στο δικαστήριο. Δικαιούνται δικαίως δίκης και διερμηνείας εάν δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν τη γλώσσα του δικαστηρίου. Το άρθρο 30 του Συντάγματος είναι το ισχύον του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και ερμηνεύεται με τον ίδιο σχεδόν τρόπο. Το άρθρο 30 εφαρμόζεται σε όλους τους τύπους υποθέσεων, αστικές, ποινικές και διοικητικές. Μολονότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά στην «ισότητα των όπλων», στο Σύνταγμα, η αρχή αυτή ενσωματώνεται στην έννοια της δικαίως δίκης, και υπάρχει σημαντική νομολογία επί του θέματος, συχνά με αναφορά σε αποφάσεις του ΕΔΑΔ. Οι αρχές αυτές επαναδιατυπώθηκαν πρόσφατα με απόφαση σχετικά με ποινική έφεση που εκδόθηκε το 2020: Δημοκρατία εναντίον Σταυρινού, αρ. 266/2018. Η έννοια βασίζεται στην αρχή ότι κανένα μέρος δεν πρέπει να τίθεται σε μειονεκτική θέση και ότι αυτό δεν πρέπει να προσδιορίζεται από συγκεκριμένα περιστατικά κατά τη διάρκεια της δίκης ή της ακρόασης, αλλά από μια συνολική εκτίμησή της. Στην υπόθεση Marangos εναντίον Κύπρου, 4.12.08, η οποία αφορούσε διοικητική προσφυγή, το ΕΔΑΔ διαπίστωσε ότι τα δικαιώματα του παραπονουμένου δεν είχαν επηρεαστεί από την άρνηση παραχώρησης νομικής αρωγής από την κυπριακή κυβέρνηση. Ωστόσο, τρεις δικαστές του ΕΔΑΔ εξέδωσαν κοινή απόφαση μειοψηφίας, εκφράζοντας την άποψή τους ότι η περιορισμένη νομική αρωγή σε αστικές και ποινικές υποθέσεις εξαιρουμένων των διοικητικών υποθέσεων, ισοδυναμεί με έλλειψη ισότητας των όπλων. Από τότε και στο εξής, η παροχή οικονομικής βοήθειας έχει γίνει διαθέσιμη για διοικητικές προσφυγές που υποβάλλονται από αιτητές ασύλου.

7) Πώς εφαρμόζεται η έννοια του «έγκαιρου» από την εθνική νομοθεσία;

Το έγκαιρο σε σχέση με αιτητή σημαίνει προσφυγή έναντι μιας απόφασης/ πράξης/παράλειψης εντός των 75 ημερών από την ημερομηνία κοινοποίησης /δημοσίευσης ή από την ημερομηνία που έλαβε γνώση ο αιτητής. Η έννοια του έγκαιρου αναφέρεται επίσης στην διάρκεια της δικαστικής υπόθεσης. Αν η ακρόαση έχει ολοκληρωθεί και η απόφαση δεν εκδίδεται εντός 6 μηνών, θα προκύψουν ερωτήσεις και το ενδιαφερόμενο μέρος δύναται να παραπονεί στο Ανώτατο Δικαστήριο. Στην πράξη, όλες οι διαδικασίες είναι χρονοβόρες (εκτός από υποθέσεις που εκδικάζονται στο Δικαστήριο Ενοικιοστασίου και στο Οικογενειακό Δικαστήριο αναφορικά με τα συμφέροντα ανηλίκων). Υπήρξαν περιπτώσεις προσφυγών στο ΕΔΑΔ έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας λόγω δικαστικών καθυστερήσεων, όπου κρίθηκε ότι τέτοιες καθυστερήσεις ισοδυναμούν με άρνηση απονομής της δικαιοσύνης και επιβλήθηκαν πρόστιμα. Ο Νόμος Ν.2(Ι)/2010, ο οποίος βασίστηκε στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, παρέχει δυνατότητα διεκδίκησης αποζημιώσεων για αδικαιολόγητα καθυστερημένες δικαστικές αποφάσεις. Η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου του 2019, στην M.D.Cyprus Soya έναντι Γενικού Εισαγγελέα, αρ. 1/2018, υπαινίσσεται ότι η διεκδίκηση μπορεί να ισχύει και σε σχέση με καθυστερήσεις στην εκδίκαση έφεσης.

8) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Εκτός εάν προβλέπεται στους ειδικούς νόμους, δεν υπάρχει ειδική πρόνοια για την έκδοση διαταγμάτων σε περιβαλλοντικά θέματα. Η κανονική δικαστική διαδικασία πρέπει να ακολουθηθεί και να ικανοποιηθεί. Σε προσφυγές μπορεί να υποβληθεί αίτηση για προσωρινό διάταγμα αναστολής του αποτελέσματος της διοικητικής απόφασης. Αυτό μπορεί να χορηγηθεί μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, εάν υπάρχει έκδηλη παρανομία ή ανεπανόρθωτη ζημία. Σε γενικές γραμμές, ισχύει η προϋπόθεση ότι τα διατάγματα χορηγούνται ευκολότερα σε κυβερνητική υπηρεσία που επιδιώκει να αποτρέψει μια παράνομη πράξη (π.χ. να εμποδίσει την κατεδάφιση ενός διατηρητέου κτιρίου). Βλέπε επίσης την παράγραφο 1.7.2.6 σχετικά με τις εγγυήσεις.

Εναντίον αρνητικής απόφασης για έκδοση διατάγματος υπάρχει δυνατότητα έφεσης, που υποβάλλεται στο Ανώτατο Δικαστήριο.

9) Ποιοι είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιες είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηττηθεί σε δίκη; Ποιες είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα έξοδα αφορούν πρωτίστως την αμοιβή και τα έξοδα δικηγόρου και θα ήταν τα ίδια όπως σε οποιαδήποτε άλλη προσφυγή στη δικαιοσύνη, ξεκινώντας περίπου στις €1500 πλέον χαρτόσημα/δικηγορόσημα, αναλόγως της πολυπλοκότητας της υπόθεσης. Μολονότι δεν υπάρχουν συγκεκριμένες εγγυήσεις ώστε το ύψος να μην είναι απαγορευτικό, το θέμα κατ' ακρίβεια δεν προκύπτει, διότι τα έξοδα που επιδικάζονται από το δικαστήριο με βάση τις θεσπισθείσες

κλίμακες δικηγορικών εξόδων. Τα έξοδα αυτά αντιπροσωπεύουν τι το δικαστήριο θεωρεί κατάλληλο. Δεν εκπροσωπούν κατ' ανάγκη τα πραγματικά έξοδα τα οποία πληρώθηκαν από το διάδικο στον/στη δικηγόρο του και συχνά είναι λιγότερα από το τι έχει συμφωνηθεί μεταξύ του διαδίκου και δικηγόρου. Η πλευρά του διαδίκου που αποτυγχάνει θα κληθεί, κανονικώς εχόντων των πραγμάτων, να καταβάλει τα έξοδα της άλλης πλευράς, σύμφωνα με τις κλίμακες, ή εκείνο το μέρος των κλιμάκων που αποφασίζει το Δικαστήριο. Σε υποθέσεις οι οποίες αφορούν σε ιδιώτες ή μη κυβερνητικές οργανώσεις που καταχωρούν αγωγή κατά της πολιτείας, συνέβη τα Δικαστήρια να αποφασίσουν ότι κάθε πλευρά θα πρέπει να καταβάλει τα δικά της κόστη. Συνεπώς το θέμα των εξόδων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα δικαστήρια και δεν μπορεί να είναι γνωστό εκ των προτέρων.

1.2. Αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις σχετικά με τις διοικητικές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται για τη συμμόρφωση με την εθνική εκτελεστική νομοθεσία σχετικά με την οδηγία 2001/42/ΕΚ για τη στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΣΕΠΕ)[1]

1) Ποιοί είναι οι εθνικοί κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται ως προς τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν να α) ζητήσουν τη διενέργεια διοικητικού ελέγχου και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με τις διαδικασίες για την έκδοση της απόφασης ή την πράξη ή την παράλειψη (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία; Η Οδηγία ΣΕΑ (SEA) έχει ενσωματωθεί στη Κυπριακή νομοθεσία με το Νόμο 102(1)/2005. Δεν κάνει ρητή αναφορά σχετικά με τα δικαιώματα των φυσικών ή νομικών προσώπων για προσφυγή κατά των αποφάσεων/ πράξεων/ παραλείψεων, μέσα στο πλαίσιο των συνταγματικών τους δικαιωμάτων (Βλέπε 2.1.1 ανωτέρω αναφορικά με Άρθρο 146 του Κυπριακού Συντάγματος). Κατά πόσο τέτοια δικαιώματα υφίστανται στη νομοθεσία εξαρτάται από τον τύπο/μορφή με την οποία τα σχέδια έχουν υιοθετηθεί. Εάν τέτοια δικαιώματα υφίστανται, δεν υπάρχει ανάγκη να επαναληφθούν σε ειδικούς Νόμους. Συνεπώς, οποιοδήποτε νομικό ή φυσικό πρόσωπο που τα νόμιμα δικαιώματα του επηρεάζονται, μπορεί εντός 75 ημερών από την δημοσίευση της σχετικής απόφασης να ζητήσει διοικητική αναθεώρηση/έλεγχο, ή να καταχωρήσει προσφυγή στο Δικαστήριο. Ως έχει μέχρι στιγμής η νομολογία, ωστόσο, αυτό δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε ΜΚΟ παρά μόνο όταν ο νόμος ρητά παραχωρεί σε ΜΚΟ το δικαίωμα να συμπεριληφθούν μέσα στο πλαίσιο του άρθρου 146 του Συντάγματος (ως εφαρμόζεται αναφορικά με τους νόμους ΕΙΑ, IPPC/IED και ELD). Η αναγνώριση που δίδεται στις περιβαλλοντικές ΜΚΟ στο Νόμο περί Εκτίμησης Επιπτώσεων σε Σχέδια 105(Ι)/2005 αφορά μόνο στο δικαίωμα να προσκληθούν να συμμετάσχουν σε δημόσια διαβούλευση. Ο ορισμός του «κοινού» στο άρθρο 2 του Νόμου, έχει ευρεία ερμηνεία που περιλαμβάνει φυσικό ή νομικό πρόσωπο, οργανισμό ή ομάδα και το άρθρο 15(β) καθορίζει τις περιβαλλοντικές ΜΚΟ μεταξύ αυτών. Αυτό που είναι γνωστό ότι συμβαίνει είναι πως κάποιες περιβαλλοντικές ΜΚΟ έχουν αποταθεί απευθείας στις Βρυξέλες, στη Γενική Διεύθυνση για το Περιβάλλον (DG Environment), για να εκφράσουν τη διαφωνία τους με αποφάσεις που λήφθηκαν σε διαδικασία ΣΕΑ ή να επιστήσουν την προσοχή στο γεγονός ότι η διαδικασία της ΣΕΑ δεν εφαρμόστηκε.

Η νομολογία του ΔΕΕ σε περιβαλλοντικά θέματα δεν έχει αναφερθεί καθόλου σε εθνική νομολογία. Συνεπώς σε αυτό το σημείο θα ήταν δίκαιο να λεχθεί, ότι έχει περιορισμένη επιρροή. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι παρόλο που το κοινοδικαίο έχει εφαρμογή στην Κύπρο, σε θέματα διοικητικού και συνταγματικού δικαίου ακολουθείται η θεωρία και πρακτική της Ελλάδας, έτσι η Ελληνική νομολογία συχνά αναφέρεται σε υποθέσεις διοικητικού δικαίου, παρόλο που έχει μόνο συμβουλευτικό χαρακτήρα.

2) Ποιοί είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Η διοικητική αναθεώρηση δεν προβλέπεται ειδικά, αλλά όπου παρέχεται, εκτείνεται σε έλεγχο τόσο της διαδικαστικής όσο και της ουσιαστικής νομιμότητας μίας απόφασης/ πράξης/ παραλείψεως. Η δικαστική αναθεώρηση ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου κατά κανόνα αφορά θέματα διαδικαστικής νομιμότητας και θέματα αρμοδιότητας του παραβιάζοντος εκτελεστικού οργάνου, αλλά επίσης και την ουσιαστική νομιμότητα εάν τίθεται θέμα πλάνης περί το νόμο, παράβασης του Συντάγματος ή σε σφάλματα εντός των φακέλων.

3) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Όχι κάτω από τον Νόμο της ΣΕΑ.

4) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας – να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Όχι, το έννομο συμφέρον του αιτητή απορρέει από συνταγματικά δικαιώματα, αν και όπου υφίστανται.

5) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιοί είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκηση τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι/εξειδικευμένοι κανόνες, βλέπε σχόλια κάτω από το 2.1.8.

6) Ποιοί είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιοί είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηγηθεί σε δίκη; Ποιοί είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα έξοδα αφορούν πρωτίστως την αμοιβή και τα έξοδα δικηγόρου και θα ήταν τα ίδια όπως σε οποιαδήποτε άλλη προσφυγή στη δικαιοσύνη, ξεκινώντας περίπου στις €1500 πλέον χαρτόσημα/δικηγορόσημα, αναλόγως της πολυπλοκότητας της υπόθεσης. Μολονότι δεν υπάρχουν συγκεκριμένες εγγυήσεις ώστε το ύψος να μην είναι απαγορευτικό, το θέμα κατ' ακρίβεια δεν προκύπτει, διότι τα έξοδα που επιδικάζονται από το δικαστήριο με βάση τις θεσπισθείσες κλίμακες δικηγορικών εξόδων. Τα έξοδα αυτά αντιπροσωπεύουν τι το δικαστήριο θεωρεί κατάλληλο. Δεν εκπροσωπούν κατ' ανάγκη τα πραγματικά έξοδα τα οποία πληρώθηκαν από το διάδικο στον/στη δικηγόρο του και συχνά είναι λιγότερα από το τι έχει συμφωνηθεί μεταξύ του διαδίκου και δικηγόρου. Η πλευρά του διαδίκου που αποτυγχάνει θα κληθεί, κανονικώς εχόντων των πραγμάτων, να καταβάλει τα έξοδα της άλλης πλευράς, σύμφωνα με τις κλίμακες, ή εκείνο το μέρος των κλιμάκων που αποφασίζει το Δικαστήριο. Σε υποθέσεις οι οποίες αφορούν σε ιδιώτες ή μη κυβερνητικές οργανώσεις που καταχωρούν αγωγή κατά της πολιτείας, συνέβη τα Δικαστήρια να αποφασίσουν ότι κάθε πλευρά θα πρέπει να καταβάλει τα δικά της κόστη. Συνεπώς το θέμα των εξόδων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα δικαστήρια και δεν μπορεί να είναι γνωστό εκ των προτέρων.

1.3. Αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις σχετικά με τις διοικητικές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται για τη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις για τη συμμετοχή του κοινού σύμφωνα με το άρθρο 7 της σύμβασης του Aarhus όσον αφορά τα σχέδια και τα προγράμματα που δεν υποβάλλονται στις διαδικασίες που προβλέπονται στην οδηγία 2001/42/ΕΚ για τη στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΣΕΠΕ)[2]

1) Ποιοί είναι οι εθνικοί κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται ως προς τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν να α) ζητήσουν τη διενέργεια διοικητικού ελέγχου και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με τις διαδικασίες για την έκδοση της απόφασης ή την πράξη ή την παράλειψη (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία;

Η Κύπρος έχει ενσωματώσει το άρθρο 7 της Σύμβασης του Άρχους με τη συμπερίληψη ενός κανονιστικού πλαισίου για τη δημόσια συμμετοχή σε έναν αριθμό περιβαλλοντικών νόμων που αφορούν π.χ. τη ρύπανση υδάτων, απόβλητα, βιομηχανικές εκπομπές, ατμοσφαιρικά απόβλητα κλπ. Οι σχετικές διατάξεις είναι αρκετά παρόμοιες και ορίζουν το «κοινό» του οποίου πρέπει να ζητηθεί η γνώμη ή να κληθεί να σχολιάσει ως «φυσικά ή νομικά πρόσωπα που επηρεάζονται ή ενδέχεται να επηρεαστούν» από την πράξη ή την άδεια που εκδίδεται, συμπεριλαμβανομένων περιβαλλοντικών ΜΚΟ. Εάν τα νόμιμα δικαιώματα ενός νομικού ή φυσικού προσώπου επηρεάζονται, οι θεραπείες ορίζονται στο άρθρο 29 του Συντάγματος που αφορά το δικαίωμα του

αναφέρεται στις αρχές, σε περίπτωση που η εξειδικευμένη νομοθεσία δεν προβλέπει ιεραρχική προσφυγή. Σε περίπτωση καταχώρησης προσφυγής στο Δικαστήριο, εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 146 του Συντάγματος. Μέχρι σήμερα, ελλείψεις στις διαδικασίες διαβούλευσης έχουν εγερθεί από ιδιώτες με έννομο συμφέρον για ακύρωση της απόφασης. Κατά πόσο μια ΜΚΟ θα νομιμοποιείτο να προσβάλει τη νομιμότητα μια πράξης, στη βάση μη ορθής τήρησης της διαδικασίας συμμετοχής, δεν έχει δοκιμαστεί. Στο παρόν στάδιο η Κυβέρνηση λαμβάνει μέτρα για ενδυνάμωση της δημόσιας συμμετοχής, αλλά αυτό αφορά μόνο στις διαβουλεύσεις βάσει της νομοθεσίας για την ΕΙΑ.

2) Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Ο διοικητικός έλεγχος, όπου γίνεται, αφορά σε εξέταση τόσο της διαδικαστικής νομιμότητας όσο και της νομιμότητας σε επίπεδο ουσίας μιας απόφασης/ πράξης/ παράληψης και ενώ ο έλεγχος βρίσκεται σε εξέλιξη, η προθεσμία των 75 ημερών θα ανασταλεί, εάν αυτό προβλέπεται, ή μπορεί και να ανασταλεί δύναμει συμφωνίας μεταξύ των διαδίκων. Ο δικαστικός έλεγχος ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου, όπως γίνεται σε όλες τις υποθέσεις, αφορά ζητήματα διαδικαστικής νομιμότητας καθώς και ζητήματα αρμοδιότητας του εκτελεστικού οργάνου ή πράξη του οποίου προσβάλλεται, αλλά επίσης και νομιμότητα της ουσίας εάν το ζήτημα αφορά νομικό σφάλμα/ νομική πλάνη, παραβίαση των συνταγματικών δικαιωμάτων κ.λπ.

3) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Όχι, παρά μόνο εάν το δικαίωμα σε διοικητική αναθεώρηση (ιεραρχική προσφυγή) προβλέπεται ρητά μέσα στη νομοθεσία.

4) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας – να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Όχι. Το έννομο συμφέρον απορρέει από την ύπαρξη του δικαιώματος προσφυγής δύναμει του άρθρου 146 του Συντάγματος.

5) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Εκτός εάν προβλέπεται στο νόμο, δεν υπάρχει γενική πρόβλεψη για την έκδοση διαταγμάτων προσωρινής θεραπείας σε περιβαλλοντικά θέματα. Η κανονική δικαστική διαδικασία θα πρέπει να ακολουθηθεί και να ικανοποιηθεί. Στις προσφυγές ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου ο αιτητής μπορεί να υποβάλει αίτηση για εξασφάλιση ενδιάμεσης απόφασης με ανασταλτικό αποτέλεσμα, σε ό,τι αφορά το έννομο αποτέλεσμα της (προσβαλλόμενης) διοικητικής απόφασης. Αυτό μπορεί να χορηγηθεί μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, εάν υπάρχει έκδηλη παρανομία ή ανεπανόρθωτη ζημιά. Όσον αφορά τις εγγυήσεις παρακαλώ βλέπε παράγραφο 2.1.8.

Μπορεί να καταχωρηθεί έφεση εναντίον της απόφασης για μη έκδοση ενδιάμεσου διατάγματος η οποία μπορεί να καταχωρηθεί στο Ανώτατο Δικαστήριο.

6) Ποιοι είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιες είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηττηθεί σε δίκη; Ποιες είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα έξοδα αφορούν πρωτίστως στα έξοδα δικηγόρου και ισχύει περίπου το ίδιο όπως σε οποιαδήποτε άλλη προσφυγή στη δικαιοσύνη, περίπου €1500 και άνω (πλέον χαρτόσημα/ δικηγορόσημα) αναλόγως της πολυπλοκότητας της υπόθεσης. Ενώ δεν υπάρχουν συγκεκριμένες εγγυήσεις ώστε να μην είναι απαγορευτικό το ύψος τους, το θέμα κατ' ακρίβεια δεν προκύπτει, καθότι τα έξοδα που εκδικάζονται από το δικαστήριο καθορίζονται στη βάση των κλιμάκων δικηγορικών εξόδων. Δεν εκπροσωπούν κατ' ανάγκη τα πραγματικά έξοδα τα οποία πληρώθηκαν από το διάδικο στον/στη δικηγόρο του. Έτσι, το αποτυχόν μέρος, δύναμει της αρχής «ο ηττημένος πληρώνει», θα πληρώσει υπό κανονικές συνθήκες τα έξοδα της άλλης πλευράς, σύμφωνα με την κλίμακα εξόδων ή μέρος αυτών όπως αποφασιστεί από το Δικαστήριο. Εν πάση περιπτώσει, σε υποθέσεις που αφορούν ιδιώτη ή μη κερδοσκοπικό οργανισμό που ενάγει δημόσια αρχή, συνέβη τα Δικαστήρια ν' αποφανθούν ότι η κάθε πλευρά θα πληρώσει τα δικά της έξοδα. Συνεπώς εναπόκειται σε μεγάλο βαθμό στο Δικαστήριο και δεν θα είναι γνωστά όλα τα έξοδα εκ των προτέρων.

1.4. Αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις που αφορούν επίσης σχέδια και προγράμματα που πρέπει να καταρτίζονται σύμφωνα με την περιβαλλοντική νομοθεσία της ΕΕ^[3]

1) Ποιοι είναι οι εφαρμοστέοι εθνικοί κανόνες δικαίου για τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν να α) ζητήσουν τη διενέργεια διοικητικού ελέγχου και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με το περιεχόμενο του σχεδίου (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία;

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι/ειδικοί κανόνες για την προσβολή σχεδίων και προγραμμάτων που απαιτούνται σύμφωνα με τη νομοθεσία της Ε.Ε., συνεπώς ισχύουν οι γενικοί κανόνες για το δικαίωμα προσφυγής όπως περιγράφονται σε σχέση με τις πρόνοιες του νόμου ΣΕΑ. Η ισχυρότερη θέση ενός αιτητή θα αφορούσε την άρνηση πρόσβασης σε πληροφορίες ή την άρνηση για διευκόλυνση δημόσιας συμμετοχής στη διαδικασία, καθώς τα δύο αυτά δικαιώματα κατοχυρώνονται σε μια γενικά εφαρμοστέα νομοθεσία (αναφορικά με το δικαίωμα στην περιβαλλοντική πληροφόρηση) και σε συγκεκριμένους τομεακούς νόμους (αναφορικά με το δικαίωμα συμμετοχής).

2) Η μορφή με την οποία εγκρίνεται το σχέδιο ή το πρόγραμμα έχει αντίκτυπο όσον αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση (βλ. επίσης τμήμα 2.5 κατωτέρω);

Ναι, μπορεί μόνο να προσβληθεί εάν είναι διοικητική πράξη.

3) Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Ένας διοικητικός έλεγχος καλύπτει όλες τις πτυχές του υπό εξέταση ζητήματος. Η προσφυγή στο Διοικητικό Δικαστήριο συνήθως εξετάζει τη διαδικαστική νομιμότητα, εκτός εάν υπάρχει ζήτημα νομικού σφάλματος/νομικής πλάνης ή παραβίαση των συνταγματικών δικαιωμάτων, οπότεν θα ελεγχόταν επίσης η ουσιαστική νομιμότητα της απόφασης.

4) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Μόνο εάν αναφέρεται ρητά στη σχετική νομοθεσία.

5) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας – να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Όχι.

6) Υπάρχουν ορισμένοι λόγοι/επιχειρήματα που αποκλείονται (δεν είναι αποδεκτά) κατά το στάδιο του δικαστικού ελέγχου;

Το Διοικητικό Δικαστήριο θα βασίσει την απόφαση του στους διοικητικούς φακέλους της υπόθεσης σχετικά με την απόφαση/πράξη/παραλείψη, οι οποίοι θα πρέπει να υποβληθούν πλήρως στο Δικαστήριο. Οποιαδήποτε πραγματικά γεγονότα, άλλα από εκείνα που υπάρχουν στο φάκελο, δεν μπορούν να εισαχθούν, εκτός μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και με την άδεια του δικαστηρίου.

7) Δίκαιος, ισότιμος χαρακτήρας – πώς εφαρμόζεται αυτό στην εθνική δικαιοδοσία;

Τόσο το Σύνταγμα, όσο και οι Διαδικαστικοί Κανονισμοί επιβεβαιώνουν ότι οποιοδήποτε άτομο μπορεί να προσφύγει στο δικαστήριο. Όλοι ανεξαιρέτως, έχουν το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και διερμηνεία εάν δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν τη γλώσσα του δικαστηρίου. Το άρθρο 30 του Συντάγματος είναι το

αντίστοιχο του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και ερμηνεύεται με τον ίδιο σχεδόν τρόπο. Το άρθρο 30 εφαρμόζεται σε όλους τους τύπους υποθέσεων, αστικές, ποινικές και διοικητικές. Παρότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά στην 'ισότητα των όπλων' εντός του Συντάγματος, περιλαμβάνεται στην έννοια της δίκαιης δίκης και υπάρχει σημαντική νομολογία επί του θέματος, με συχνή αναφορά στις υποθέσεις του ΕΔΑΔ. Οι αρχές επαναδιατυπώθηκαν σε πρόσφατη απόφαση σχετικά με ποινική έφεση του 2020: Δημοκρατία εναντίον Σταυρινού, αρ. 266/2018. Η ιδέα βασίζεται στην αρχή ότι κανένα μέρος δεν πρέπει να τίθεται σε μειονεκτική θέση και ότι αυτό δεν πρέπει να προσδιορίζεται από συγκεκριμένα περιστατικά κατά την διάρκεια της δίκης ή της ακρόασης, αλλά από μια συνολική εκτίμηση της διαδικασίας. Στην υπόθεση Marangos v. Cyprus, 4.12.08, η οποία αφορούσε διοικητική έφεση, το ΕΔΑΔ αποφάνθηκε ότι τα δικαιώματα του αιτητή δεν επηρεάστηκαν από την άρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας να παρέχει νομική αρωγή. Ωστόσο, τρεις δικαστές του ΕΔΑΔ εξέδωσαν σύμφωνη απόφαση μειοψηφίας, εκφράζοντας την άποψη τους ότι περιορισμένη νομική αρωγή σε αστικές και ποινικές υποθέσεις και ο αποκλεισμός της στην περίπτωση των διοικητικών υποθέσεων, συνιστά έλλειμμα στην ισότητα των όπλων. Έκτοτε, η παροχή οικονομικής βοήθειας έχει γίνει διαθέσιμη για διοικητικές προσφυγές που υποβάλλονται από αιτητές ασύλου.

8) Πώς εφαρμόζεται η έννοια του «έγκαιρου» από την εθνική νομοθεσία;

Το έγκαιρο σχετικά με τον αιτητή σημαίνει ότι αυτός δύναται να προσφύγει κατά απόφασης/πράξης/παράληψης εντός 75 ημερών από τη δημοσίευση/εξουσιοδότηση ή απ' όταν λαμβάνεται σχετική γνώση. Το έγκαιρο αφορά επίσης στη διάρκεια μιας δικαστικής απόφασης. Εάν η ακρόαση ολοκληρώνεται και η απόφαση δεν εκδίδεται εντός έξι μηνών, ερωτήσεις θα τεθούν και το ενδιαφερόμενο μέρος δύναται να παραπονεθεί στο Ανώτατο Δικαστήριο. Στην πράξη, όλα τα είδη δικαστικών διαδικασιών έχουν μεγάλη διάρκεια (εκτός στο Δικαστήριο Ενοικιάσεως και στα Οικογενειακά δικαστήρια σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα ανηλίκων). Υπήρξαν δε περιπτώσεις προσφυγών στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας εξαιτίας των καθυστερήσεων αυτών, όπου αποφασίστηκε ότι από μόνες τους αυτές οι καθυστερήσεις ισοδυναμούν με άρνηση απόδοσης δικαιοσύνης και επιβλήθηκαν κυρώσεις. Ο Νόμος 2(Ι)/2010, βασιζόμενος στο Άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προβλέπει τη δυνατότητα αποζημιώσεων για αδικαιολόγητες / μη εύλογες καθυστερήσεις σε δικαστικές αποφάσεις. Στην απόφαση του 2019, *M.D. Cyprus Soya v. Γενικού Εισαγγελέα, αρ. 1/2018*, το Ανώτατο Δικαστήριο υπαινίσσεται ότι το ίδιο θα ίσχυε και στην περίπτωση καθυστέρησης στην εκδίκαση εφέσεων.

9) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Τυχάνουν εφαρμογής οι γενικοί εθνικοί κανόνες και ένα τέτοιο διάταγμα εκδίδεται μόνο σε πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις (βλ. 2.1.8).

10) Ποιοι είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιες είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηττηθεί σε δίκη; Ποιες είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα έξοδα αφορούν πρωτίστως στα έξοδα δικηγόρου και ισχύει περίπου το ίδιο όπως σε οποιαδήποτε άλλη προσφυγή στη δικαιοσύνη, περίπου €1500 και άνω (πλέον χαρτόσημα/ δικηγορόσημα) αναλόγως της πολυπλοκότητας της υπόθεσης. Ενώ δεν υπάρχουν συγκεκριμένες εγγυήσεις ώστε να μην είναι απαγορευτικό το ύψος τους, το θέμα κατ' ακρίβεια δεν προκύπτει, καθότι τα έξοδα που εκδικάζονται από το δικαστήριο καθορίζονται στη βάση των κλιμάκων δικηγορικών εξόδων. Δεν εκπροσωπούν κατ' ανάγκη τα πραγματικά έξοδα τα οποία πληρώθηκαν από το διάδοχο στον/στη δικηγόρο του. Έτσι, το αποτυχόν μέρος, δυνάμει της αρχής «ο ηττημένος πληρώνει», θα πληρώσει υπό κανονικές συνθήκες τα έξοδα της άλλης πλευράς, σύμφωνα με την κλίμακα εξόδων ή μέρος αυτών όπως αποφασιστεί από το Δικαστήριο. Εν πάση περιπτώσει, σε υποθέσεις που αφορούν ιδιώτη ή μη κερδοσκοπικό οργανισμό που ενάγει δημόσια αρχή, συνέβη τα Δικαστήρια ν' αποφανθούν ότι η κάθε πλευρά θα πληρώσει τα δικά της έξοδα. Συνεπώς εναπόκειται σε μεγάλο βαθμό στο Δικαστήριο και δεν θα είναι γνωστά όλα τα έξοδα εκ των προτέρων.

1.5. Εκτελεστικοί κανονισμοί και/ή γενικώς εφαρμοστέες νομικά δεσμευτικές κανονιστικές πράξεις που χρησιμοποιούνται για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ και των σχετικών κανονιστικών πράξεων της ΕΕ[4]

1) Ποιοι είναι οι σχετικοί εθνικοί νομοθετικοί κανόνες ως προς το δικαίωμα ευρείας ενεργητικής νομιμοποίησης (*locus standi*) για ιδιώτες και ΜΚΟ που επιδιώκουν προσφυγή στη δικαιοσύνη μέσω α) διοικητικής αναθεώρησης (ιεραρχικής προσφυγής) και β) προσφυγής ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σχετικά με τη διαδικασία υιοθέτησης ή το περιεχόμενο απόφασης, πράξης ή παράλειψης (ιδίως ποιες συνθήκες πρέπει να πληρούνται και ποιες οι προθεσμίες της υποβολής προσφυγών); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στη δικαιοσύνη στα εθνικά δικαστήρια υπό το φως της νομολογίας του ΔΕΕ και τυχόν σχετικής νομολογίας του κράτους μέλους;

Παρόλο που η Σύμβαση του Ωρχους κυρώθηκε με νόμο, δεν υιοθετήθηκε ειδικό νομοθέτημα αναφορικά με τη δημόσια συμμετοχή, ως συνέβη με το θέμα της πρόσβασης στην πληροφόρηση, αλλά εφαρμόζεται μέσω διάφορων νόμων που αδειοδοτούν ενέργειες με πιθανές επιζήμιες για το περιβάλλον επιπτώσεις. Υπάρχει δημοσιευμένος οδηγός για πρακτική δημόσιας διαβούλευσης ο οποίος χρησιμοποιείται από κυβερνητικά τμήματα, αλλά δεν αποτελεί νομικό κείμενο, συνεπώς δεν προκύπτουν δικαιώματα από αυτόν, εκτός και εάν αυτά προβλέπονται ειδικά, από σχετική νομοθεσία.

Η πρακτική με την οποία εμπλέκεται το κοινό στην κατάρτιση νομοθεσιών μέσω της συμμετοχής ομάδων ενδιαφέροντος ('interest groups')/ΜΚΟ στην κοινοβουλευτική συζήτηση, είναι λιγότερο επίσημη.

Ευλόγως θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι δεδομένου ότι η Σύμβαση του Ωρχους αποτελεί μέρος της κυπριακής νομοθεσίας, τα σχετικά άρθρα που αφορούν τη συμμετοχή επέτρεπε να εφαρμόζονται άμεσα (*ipso facto*). Η θέση αυτή υποστηρίχθηκε από τους συνηγόρους των αιτητών στην υπόθεση υπ' αρ. 746/2019 Δημητρίου κ.ά. ν. Δήμος Λεμεσού, ωστόσο το Διοικητικό Δικαστήριο θεώρησε το αποδεικτικό υλικό συγκρουόμενο και δεν βάσισε την απόφασή του επί του ζητήματος αυτού.

[1] Η οδηγία για τη ΣΕΠΕ αφορά τα σχέδια και τα προγράμματα. Τα τελευταία καλύπτονται επίσης από το άρθρο 7 και το άρθρο 9 παράγραφος 3 της σύμβασης του Aarhus.

[2] Βλ. πορίσματα στην ανακοίνωση αριθ. [E\[4\] ACCC/C/2010/54 για παράδειγμα σχεδίου που δεν υποβλήθηκε σε ΣΕΠΕ αλλά υπόκειται στις απαιτήσεις για τη συμμετοχή του κοινού σύμφωνα με το άρθρο 7 της σύμβασης του Aarhus.](#)

[3] Αυτές οι αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής τόσο του άρθρου 7 όσο και του άρθρου 9 παράγραφος 3 της σύμβασης του Aarhus. Βλ. επίσης τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως την υπόθεση C-237/97, Janesek και υποθέσεις όπως οι Boxus και Solvay C-128/09-C-131/09 και C-182/10, όπως αναφέρονται στην ανακοίνωση C/2017/2616 της Επιτροπής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα.

[4] Οι πράξεις αυτές εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 και του άρθρου 9 παράγραφος 3 της σύμβασης του Aarhus. Ένα παράδειγμα τέτοιας πράξης αφορά την απόφαση της εθνικής διοίκησης που περιλαμβάνεται στην υπόθεση C-281/16, Vereniging Hoekschewaards Landschap, ECLI:EU:C:2017:774

Τελευταία επικαιροποίηση: 26/07/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται το εκάστοτε κράτος μέλος. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες ή τα στοιχεία που περιλαμβάνονται ή για τα οποία γίνεται λόγος στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Άλλοι σχετικοί κανόνες για τις προσφυγές, τα ένδικα μέσα και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα

Θα πρέπει εδώ να αναφερθεί και ο Περί Προστασίας του Περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου Νόμος του 2012 (Ν. 22(Ι)/2012), η εφαρμογή του οποίου αφορά στα ποινικά δικαστήρια. Σε μία ποινική διαδικασία όλοι δικαιούνται να καταγγείλουν αξιόποινες πράξεις στο δημόσιο κατήγορο, να συμμετάσχουν ως παραπονούμενοι ή ως μάρτυρες, αλλά οι θεραπείες είναι θέμα που αφορά το δημόσιο κατήγορο και το δικαστήριο.

Πέραν των διατάξεων του Άρθρου 146 του Συντάγματος και των θεραπειών που αυτό προβλέπει στους άμεσα επηρεαζόμενους, δεν υπάρχουν συγκεκριμένες κυρώσεις οι οποίες να δύνανται να επιβληθούν στη δημόσια διοίκηση όταν παραλείπει να παράσχει πρόσβαση στη δικαιοσύνη, π.χ. με το να μη παρέχει καθοδήγηση για το θέμα αυτό. Δεν υπάρχει νομοθεσία ή πρακτική βάση της οποίας δημόσιοι υπάλληλοι, υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων, πράξεων/παραλήψεων, να καθίσταται προσωπικά υπόλογοι. Κατ' εξαίρεση θα είχαν ποινική ευθύνη σε περίπτωση διάπραξης αδικήματος, π.χ. σύμφωνα με το Νόμο του 2012 ο οποίος αναφέρεται πιο πάνω.

Για άτομα που δεν συμμορφώνονται με δικαστικές αποφάσεις, υπάρχουν διαδικασίες για περιφρόνηση των δικαστηρίων που οδηγούν σε άμεση φυλάκιση. Σπάνια εφαρμόζονται εντούτοις όταν αυτή που παραλείπει να συμμορφωθεί με δικαστική απόφαση είναι δημόσια αρχή.

Τελευταία επικαιροποίηση: 26/07/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται το εκάστοτε κράτος μέλος. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες ή τα στοιχεία που περιλαμβάνονται ή για τα οποία γίνεται λόγος στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.